

Sociálne a politické analýzy
 2012, 6, 2, s. 35-67
<http://sapa.ff.upjs.sk>
 ISSN 1337 5555

Inštitút ombudsmana vo Švédsku

Richard Geffert¹

Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Fakulta verejnej správy

Jana Revúciová²

Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Fakulta verejnej správy

Štúdiá bola pripravená ako súčasť riešenia projektu VEGA č. 1/0675/12 „Spravodlivosť distribúcií v podmienkach modernej demokracie – filozofické, politologické a sociologické aspekty“

Abstrakt

Príspevok je zameraný na analýzu inštitútu ombudsmana/ov v politickom systéme Švédskeho kráľovstva. Cieľom je charakterizovať kompetencie verejného ochrancu práv voleného parlamentom a delegovaného vládou a vymedzenie diferencií medzi nimi. Zdrojom informácií sú články z novin, časopisov, knihy zahraničných autorov, no predovšetkým švédske elektronické zdroje. Štúdiá pozostáva z troch častí. Prvá kapitola pojednáva o historických aspektoch vzniku inštitútu ombudsmana. Podáva všeobecné informácie o jeho kompetenciách a funkciách. Druhá kapitola vymedzuje špecifiká ombudsmana/ov vo Švédsku a definuje ich fungovanie s dôrazom na oblasť ich pôsobenia. Tretia kapitola je venovaná komparácii ombudsmanov vo Švédsku a vo vybraných krajinách sveta, vrátane Slovenskej republiky, s vymedzením korelácií a diferencií medzi nimi.

Kľúčové slová: inštitút ombudsmana, funkcie a kompetencie ombudsmana, ochrana práv a záujmov ľudí, orgány verejnej správy, Švédske kráľovstvo

---

¹ PhDr. Richard Geffert, Ph.D: odborný asistent, UPJŠ v Košiciach, Fakulta verejnej správy, Popradská 66, E-mail: richard.geffert@upjs.sk

² Bc. Jana Revúciová: študentka magisterského štúdia, UPJŠ v Košiciach, Fakulta verejnej správy, Popradská 66, 04132 Košice, E-mail: janka.revuciova@gmail.com

Úvod

Verejný ochranca práv, vo svete známy aj pod pojmom ombudsman, je inštitútom úspešne fungujúcim vo väčšine politicky a ekonomicky vyspelých štátov sveta. V niektorých krajinách (postkomunistické štáty), ktoré nastúpili na cestu demokracie v 90. rokoch 20. storočia, je inštitút ombudsmana ešte len v začiatočnom štádiu formovania sa. Poukazuje na to relatívne krátka doba existencie tohto inštitútu na Slovensku (od roku 2002), v Maďarsku či Poľsku. Zatiaľ čo v iných krajinách, predovšetkým v krajinách západnej Európy a škandinávského polostrova, je už neodmysliteľnou súčasťou mechanizmov ochrany ľudských a občianskych práv a významným medzičlánkom medzi ochranou týchto práv a záujmov občanov a rozhodnutiami orgánov verejnej správy. Typickým príkladom sú najmä Nemecko, Francúzsko, Fínsko a samotná kolíska inštitútu ombudsmana na európskom kontinente – Švédsko. Práve Švédske kráľovstvo je možné považovať za vzor systému práce a fungovania inštitútu ombudsmana, ktorý reprezentuje tzv. „nežné právo“ pre ostatné krajiny Európy, samozrejme s prihliadnutím na osobitné hospodárske, kultúrne či sociálne podmienky toho - ktorého štátu.

Cieľom práce je charakterizovať systém a napĺňanie funkcií inštitútu verejného ochranca práv vo Švédskom kráľovstve. O fungovaní a samotnom poslanstve, ktoré v sebe tento inštitút nesie, veľmi zrozumiteľne vypovedá vyjadrenie prof. Viktora Pickla, predstaviťľa Európskeho a Medzinárodného ombudsmanského inštitútu, ktorý tvrdí že „*ombudsman prispieva k zlepšeniu vzťahov medzi občanom a štátom, pomáha prejsť od vrchnostenskej verejnej správy k demokratickému spravovaniu vecí verejných*“ (Pickl, 1995, s.6). Vzhľadom na dnešné prebyrokratizované a často korupčne fungujúce prostredie verejnej správy a súdnictva je teda nepochybne veľmi potrebnou inštitúciou, ktorá chráni základné ľudské práva občanov a posilňuje ich vedomie občianskej istoty v spravodlivosť právneho štátu, v ktorom žijú.

Pri spracovaní problematiky práce boli použité metódy deskripcie, indukcie, dedukcie, klasifikačnej analýzy, systémovej analýzy, syntézy a komparácie. Ťažisko dostupných zdrojov k danej téme predstavujú sekundárne pramene informácií, ktoré bolo možné získať len prostredníctvom elektronických zdrojov. Významným zdrojom informácií boli aj články, publikované v časopisoch a zborníkoch. Knižných publikácií existuje k danej téme len veľmi malé množstvo a samotnou problematikou inštitútu ombudsmana vo Švédsku sa v našej literatúre nezaobrá žiadny autor v výraznejšej miere. V zahraničnej literatúre sa tejto tematike vo svojom diele venujú viacerí autori: *W. Haller* vo svojej práci *Der Swedische Justitieombudsman*; *N. Herlitz* v diele *Swedish Administrative Law : Some Characteristic Features*; *F. Schmidt a S. Stromholm* v knihe *Legal Values in Modern Sweden*; *H. Blix* v diele *A Pattern of Effective protection : The Ombudsman*; *U. Ludvik* v publikácii *Comments on the Ombudsman for Civil Affairs*; *A. Bexelius* v diele *The Swedish Institution of Justitieombudsman*; *N. Andrén* v knihe *The Swedish Ombudsman*; a mnohí ďalší.

Pokiaľ ide o štruktúru štúdie, pozostáva z troch hlavných kapitol. Účelom prvej kapitoly s názvom *Inštitút ombudsmana – všeobecná charakteristika* bolo stručné načrtnutie všeobecných informácií a historických aspektov vzniku a fungovania inštitútu ombudsmana vo všeobecnosti. Druhá kapitola pod názvom *Inštitút ombudsmana vo Švédskom kráľovstve* pojednáva konkrétnejšie o postavení a práci ombudsmana vo Švédsku, s prihliadnutím na hospodárske, sociálne a kultúrne podmienky tejto krajiny, pričom v rámci tejto kapitoly je riešená aj otázka špecifického postavenia švédskeho ombudsmana a charakteristike kompetencií, ktoré spadajú pod jeho sféru záujmu a kontroly. V tretej kapitole sú analyzované spoločné a odlišné črty švédskeho ombudsmana a ombudsmanov vo vybraných krajinách sveta, vrátane komparácie inštitútu ombudsmana vo Švédsku a na Slovensku.

1. Inštitút ombudsmana – všeobecná charakteristika

Obsahom tejto kapitoly je všeobecná charakteristika inštitútu verejného ochrancu práv, jeho historický vývoj, etymológia termínu ombudsman a možnosti odlišného pomenovania predstaviteľov tohto inštitútu v jednotlivých krajinách. Uvedené sú rozdiely medzi ponímaním verejného ochrancu práv v minulosti a dnes a okrajovo je spomenutá aj funkcia Európskeho ombudsmana, ktorý pracuje na nadnárodnej úrovni v rámci členských krajín EÚ. Definovaný je inštitút ombudsmana podľa Ústavy SR a Medzinárodnej asociácie právnikov, klasifikované podľa určitých hľadísk a kritérií. Možno tak sledovať špecifickosť tohto inštitútu vzhľadom na originálne podmienky každej z krajín, kde ombudsman pôsobí. Záver prvej kapitoly tvorí bližší opis a špecifikovaním základných funkcií verejného ochrancu práv v ich všeobecnom poňatí.

1.1. Historický vývoj

Pojem ombudsman pochádza zo slova *umbup* čo v preklade zo stredovekej švédštiny znamená moc alebo autoritu. Preložiť ho možno aj vo význame zmocnenec, avšak najviditeľnejšie sa jeho funkcie odrážajú od pomenovania inštitútu ombudsmana v jednotlivých krajinách. Vo význame právneho zástupcu alebo obhajcu sa používa v Rakúsku pomenovanie *Volksanwaltschaft*, v Taliansku ombudsmana v tomto zmysle poznajú pod označením *Difensore civico* a Španieli ho označujú *Defensor del pueblo*. K pomenovaniu zmocnenec majú blízko aj označenia poverenec pre riešenie sťažností vo Švajčiarsku (*Beauftragter in Beschwerdesachen*) či poverenec pre občianske práva v Poľsku (*Rzecznik praw obywatelskich*) alebo zmocnenec nemeckého parlamentu poverený obranou v Nemecku (*Wehrbeauftragte des deutschen Bundestages*). Vo Francúzsku sa používa označenie *Médiateur*, čím sa vyjadruje dôležitá sprostredkovateľská úloha ombudsmana pri riešení sťažností. Vo Veľkej

Británii, podobne ako v Austrálii či na Novom Zélande, sa zaužívalo označenie *Commissioner*. V kanadských provinciách sa používa označenie ombudsman podobne ako aj na celosvetovej úrovni, kedy je pri vyslovení slova ombudsman každému hneď jasné, o aký inštitút ide (Pickl, 1995). V Čechách sa používa pomenovanie *veřejný ochrance práv* a aj na Slovensku sa pre pojem ombudsman zaužívalo pomenovanie *verejný ochranca práv*, ktorý je v takomto znení legislatívne upravený aj v Ústave SR.

V pojednaní o prvopočiatkoch formovania inštitútu ombudsmana, nesmie chýbať to, kvôli čomu vlastne tento inštitút vznikol. Zmyslom jeho vzniku bolo predovšetkým zabezpečenie ochrany základných ľudských práv, pričom korene a pôvod ľudských práv sa neodmysliteľne spája s ľudskou dôstojnosťou. Práve *ľudská dôstojnosť* až do obdobia predstavenia univerzálnej koncepcie ľudských práv, súvisiacej s ideou existencie prirodzených práv - podľa ktorej nám práva ako právo na život, právo vlastniť majetok či právo na slobodu patria už od narodenia a ktoré, keďže nám nikto nedal, nemôže nám ich teda nikto ani odňať - nepatrila medzi základné atribúty uspokojenia ľudskej potreby byť ako ľudská bytosť rešpektovaný. Táto koncepcia sa výrazne rozšírila v období osvietenstva, predovšetkým v období americkej a francúzskej revolúcie, počas ktorých sa pozornosť sústredila predovšetkým na človeka, ako ľudské individuum, ktoré disponuje určitými právami, ktorých rešpektovanie by mala garantovať samotná spoločnosť - štát. Aj preto tu začína vznikať potreba ustanovenia takého inštitútu, ktorý by bol nezávislou autoritou a ktorý by dohliadal na zabezpečenie garancie týchto práv zo strany štátu smerom k občanom. Ku konkrétnej realizácii a pretavenia do reálnej podoby skutočne fungujúceho inštitútu však došlo až začiatkom 18. storočia, aj to vďaka podstatnému vplyvu islamského právneho systému, kde tento inštitút fungoval už od 7. storočia.

Inštitút ombudsmana teda pôvodne vznikol už v islamských krajinách, odkiaľ túto ideu ochrancu práv a záujmov ľudí vo vzťahu k vrchnostenskej autorite priniesol v roku 1713 do Európy po prvýkrát švédsky osvietenský panovník Karol XII., ktorý po bitke proti Rusom pri Poltave v roku 1709 žil dlhší čas v tureckom exile. Práve tam sa zoznámil so systémom kontroly štátnej správy prostredníctvom na to vymenovaného súdneho kancelára spravodlivosti, ktorý v islame jestvoval už od 2. kalifa Omara v 7. storočí. Podľa tohto vzoru Karol XII. ako prvý v európskej histórii vytvoril doma, vo Švédsku, úrad justičného kancelára, ktorého hlavnou úlohou bolo kontrolovať činnosť a plnenie úloh úradníkov vykonávajúcich kráľovskú moc. Osobitne sa však sústredili predovšetkým na kontrolu výberu daní a poplatkov (Palúš, 2001).

Tento novovzniknutý inštitút bol v roku 1809 schválený švédskym parlamentom a následne na to aj ústavne zakotvený v švédskej ústave. Zo Švédska sa potom postupne šírila do ostatných častí Európy. Po Švédsku si tento inštitút osvojilo aj ústavne zriadenia Fínska (1919). Trvalo to síce niekoľko desaťročí, ale postupne si našiel svoje miesto aj v ústavách ďalších európskych štátov, v 70-tych a 80-tych rokoch sa následne rozšíril do Francúzska (1973), Nemecka (1975), Rakúska (1977), Španielska (1978) či Švajčiarska (1983) a v obdo-

bí po roku 1989 aj do krajín bývalého socialistického bloku ako Slovensko (1992), Maďarsko (1993) či Rusko (1994) (viď Príloha A). V súčasnosti funguje tento inštitút vo viac ako sto štátoch sveta (Ličko, 1999).

V čase svojho vzniku bol samotný inštitút ombudsmana ponímaný z trochu iného zorného uhla pohľadu ako je tomu dnes. V minulosti, teda v období vzniku tohto inštitútu, bolo možné pod pojmom ombudsman rozumieť „osobu, ktorá vystupovala ako zástupca, zmocnenec či hovorca ďalších osôb“, kým v súčasnosti sa v tej najvšeobecnejšej rovine výkladu pojmom ombudsman rozumie „nezávislá a nestranná osoba, poverená parlamentom (v niektorých krajinách aj hlavou štátu alebo vládou), ktorá prešetruje sťažnosti občanov (fyzických osôb) proti nezákonnému resp. nespravodlivému konaniu alebo nečinnosti orgánov verejnej správy (vo Švédsku a Fínsku aj – hoci limitovane - všeobecných súdov)“ (Palúš, 2001, s.44). Prostredníctvom podania sťažnosti tomuto úradu majú občania možnosť domáhať sa ochrany svojich práv a slobôd, ktoré im vyplývajú nielen z právneho poriadku daného štátu, ale aj z medzinárodných zmlúv, dokumentov a dohovorov o ochrane základných ľudských práv a slobôd. Je nutné zdôrazniť, že orgány verejnej správy sú povinné poskytnúť ombudsmanovi súčinnosť pri prešetrovaní týchto sťažností. Rozumie sa tým najmä predkladanie správ, vyjadrovanie sa k veciam, umožnenie vstupu do objektov a pod. Z povahy a charakteru tohto inštitútu ďalej vyplýva, že hoci je ombudsman oprávnený takúto súčinnosť od orgánov verejnej správy požadovať, nemá právo vydávať im príkazy či nejako inak zasahovať do ich činnosti, až na výnimočné prípady, kedy môže napríklad ukladať pokuty za nedostatočnú súčinnosť. Po dôkladnom preskúmaní môže ombudsman svoje zistenia zverejniť, diskutovať o nich, ale keďže je predstaviteľom tzv. nežného práva, nemá rozhodovaciu, sankčnú ani donucovaciu právomoc, jeho sila však spočíva v sile jeho osobnosti, autority a presvedčovacej schopnosti. Aj keď nemá oprávnenie na zmenu či zrušenie rozhodnutia orgánov verejnej správy (vo Švédsku a Fínsku aj súdov), má akúsi nepísanú možnosť a schopnosť svojimi, aj keď síce iba priamo nevynútiteľnými odporúčaniami a návrhmi, iniciovať ich nápravu k lepšiemu. Tento inštitút je špecifický už svojim charakterom, v zmysle ktorého stojí ombudsman svojou charizmou a silou osobnosti v protiklade k anonymite či neústretovalosti úradníkov. Je jedným z viacerých prostriedkov ochrany práv a záujmov v krajinách, kde existuje a vo svojej podstate len dopĺňa ďalšie prostriedky a spôsoby ochrany práv a slobôd, ktoré môžu občania využívať (všeobecné a krajské súdy, Najvyšší súd, prokuratúra, Európsky súdny dvor... a pod. – poznámka autora) (Palúš, 2001).

Inštitút ombudsmana, inak na Slovensku známeho pod pomenovaním verejný ochranca práv, je aj súčasťou legislatívnej úpravy a ústavného zakotvenia Slovenskej republiky. Prvým oficiálnym predstaviteľom tohto inštitútu v SR bol Pavel Kandráč, na pozíciu verejného ochrancu práv zvolený tajnou voľbou v parlamente 19. marca 2002. Vo všeobecnej rovine o inštitúte ombudsmana pojednáva Ústava SR v II. oddiele ôsmej hlavy našej ústavy, ktorý nesie názov Verejný ochranca práv, ešte konkrétnejšie v článku 151a.

Podrobnejšie sa tejto problematike a predovšetkým bližšiemu vymedzeniu kompetencií, funkcií a úloh ombudsmana venuje osobitný zákon, a síce Zákon o verejnom ochrancovi práv 564/2001 Z. z v znení neskorších predpisov.

Na nadnárodnej úrovni, v rámci súčasných 27 krajín združených v Európskej únii³, funguje už aj inštitút tzv. Európskeho ombudsmana. Jeho povinnosti legislatívne vychádzajú z Dohody o Európskych spoločenstvách a z Dohody z Maastrichtu. Treba podotknúť, že hoci tento ombudsman pracuje na úrovni presahujúcej úroveň štátu, svojou pozíciou je rovnocenný s ktorýmkoľvek ombudsmanom ktoréhokoľvek členského štátu Európskej únie. Aj jeho fungovanie je obdobné fungovaniu klasického ombudsmana. Prioritami jeho činnosti je však predovšetkým snažiť sa pomáhať všetkým osobám, ktoré podali sťažnosť pri hľadaní uspokojivého riešenia ich problémov, zlepšovať úradné postupy inštitúcií Európskej únie a rozhodovať spôsobom, zastupujúcim osobu, ktorá podala sťažnosť bez potreby jej osobnej účasti na súde (Ličko, 1999). Volí ho Európsky parlament a jeho hlavnou úlohou je prešetrovanie podaných sťažností na byrokratickú mašinériu inštitúcií a orgánov EÚ, ktorej konaním bol porušený zákon alebo došlo k procesnému pochybeniu, s výnimkou Súdneho dvora a Súdu prvej inštancie. Podobne ako klasický ombudsman, vydáva každoročné správy o svojej činnosti a informuje príslušné orgány o zistených nedostatkoch odhalených na základe prešetrovania konkrétnych prípadov (Roháč, 2002).

1.2. Klasifikácia ombudsmanov

V zmysle Ústavy SR sa pod verejným ochrancom práv rozumie „*nezávislý orgán SR, ktorý v rozsahu a spôsobom ustanoveným zákonom, chráni základné práva a slobody fyzických osôb a právnických osôb v konaní pred orgánmi verejnej správy a ďalšími orgánmi verejnej moci, ak je ich konanie, rozhodovanie alebo nečinnosť v rozpore s právnym poriadkom*“ (Ústava SR čl. 151a, ods.1).

Podstatne exaktnejšiu definíciu verejného ochrancu práv možno nájsť pri jej definovaní Medzinárodnou asociáciou právnikov, ktorá hovorí, že ombudsman je „*úrad, zriadený ústavou, legislatívnym aktom alebo parlamentom, na čele ktorého stojí nezávislý, vysoko postavený verejný činiteľ, zodpovedný zákonodarnému zboru alebo parlamentu, ktorý prijíma sťažnosti občanov na vládne úrady, úradníkov a zamestnancov, alebo ktorý koná zo svojej vlastnej iniciatívy, a ktorý má právomoc preskúmať, doporučovať nápravné opatrenia a vydávať správy*“ (Paluš, 2010, s. 494).

Podľa známeho nemeckého teoretika Hansena je možné pod pojmom ombudsman rozumieť „*spoľahlivú osobu, ktorá z dôvodu právnej ochrany jednotlivcov a takisto z dôvodu*

³ **Európska únia** – ako nadnárodná organizácia združujúca v súčasnosti 27 európskych štátov. Vznikla podpísaním Zmluvy o EÚ (Maastrichtská dohoda) v roku 1993. Jej základom boli 3 Rímske zmluvy o vzniku Európskeho hospodárskeho spoločenstva (EHS), Európskeho spoločenstva uhlia a ocele (ESUO) a Európskeho spoločenstva pre atómovú energiu (EURATOM). Bližšie pozri : http://europa.eu/about-eu/eu-history/index_sk.htm

parlamentnej kontroly dozerá na takmer všetky správne orgány a štátnych zamestnancov. Nemôže opravovať ich rozhodnutia, ale na základe sťažnosti alebo vlastnej iniciatívy, ich môže kritizovať“ (Hansen, 1972, s. 2).

Dôsledkom vývoja tohto inštitútu v rôznych krajinách s rôznym stupňom vývoja hospodárskych, sociálnych či kultúrnych podmienok, vznikli viaceré varianty tohto inštitútu, vo svojej podstate rovnako pracujúce, líšiace sa len v určitých hľadiskách. Aj ako následok toho možno inštitút verejného ochrancu práv (ombudsmana) klasifikovať podľa rôznych typov týchto hľadísk a kritérií, ako uvádza Palúš (2001):

Podľa *spôsobu ich kreovania* rozoznávame ombudsmana moci zákonodarnej a ombudsmana moci výkonnej. Historicky je starší ombudsman moci zákonodarnej, ktorého volí parlament na určité fixné obdobie, pričom medzi nimi existujú určité zákonom regulované vzťahy. Z nich vyplýva, že ombudsman je parlamentu síce zodpovedný napríklad tým, že musí podávať pravidelné správy (na Slovensku raz za rok) o svojej činnosti, ale nie je parlamentu ako takému podriadený. Má akoby charakter nezávislého štátneho orgánu a jeho autonómnosť nemôže byť narušená príkazmi parlamentu, aj preto je často označovaný pojmom pravý ombudsman. Typickým príkladom pravého ombudsmana je ombudsman vo Švédsku, Fínsku, Rakúsku, Nemecku či na Slovensku. Ombudsman moci výkonnej je menovaný vládou, resp. hlavou štátu, pričom jeho väzba na parlament je slabá. Prejavuje sa to tak, že vo vzťahu k vláde stojí v pozícii podriadenosti. Chýba mu práve najcharakteristickejší znak inštitútu ombudsmana, a síce nezávislosť, a aj preto je pre neho typické označenie nepravý ombudsman. Príkladom nepravého ombudsmana je vládou menovaný ombudsman vo Veľkej Británii a prezidentom kreovaný ombudsman vo Francúzsku.

Z hľadiska *vecnej pôsobnosti* hovoríme o ombudsmanovi všeobecnom, ktorého pôsobenie sa dotýka všetkých oblastí verejnej správy; špeciálnom ombudsmanovi, ktorého činnosť je zameraná len na určitú sféru verejnej správy, napr. vojenskej veci; a zvláštnom ombudsmanovi napr. ombudsmanovi pre cudzincov v SRN.

Podľa *územnej pôsobnosti* rozoznávame ombudsmanov ústredných, ktorí pôsobia celoštátne; krajinských, s ktorými sa stretávame najmä vo federatívnych štátoch – SRN či Rakúsko, kde pôsobia popri tých federálnych čiže ústredných ombudsmanoch, ale na úrovni krajín; miestnych, ktorí pôsobia na určitej časti regiónu či územia, kde zároveň riešia iba sťažnosti na orgány miestnej štátnej správy či samosprávy.

Podľa *charakteru podnetu*, na základe ktorého ombudsman koná, môžeme rozlíšiť švédsky a britský model ombudsmanov. Švédsky model je modelom tzv. priameho ombudsmana, ktorý koná na základe vlastného podnetu alebo podnetu od občana (do tejto kategórie spadá napríklad aj slovenský verejný ochranca práv), pričom britský model je ukážkou toho, ako funguje tzv. nepriamy ombudsman. Pri tomto modeli sa totiž uplatňuje tzv. poslanecký filter, čo znamená že občania sa so svojimi sťažnosťami obracajú na poslancov parlamentu, ktorí na základe ich uváženia potom sťažnosť postúpia ombudsmanovi na konanie.

Predovšetkým v severských krajinách a krajinách západnej Európy, kde má inštitút ombudsmana svoje európske korene a kde predsa už funguje o niekoľko desaťročí dlhšie než napríklad v krajinách strednej Európy, sa možno stretnúť s rôznymi druhmi ombudsmanov, pričom každý z nich sa špecializuje na jemu pridelenú oblasť. Napríklad v Dánsku existuje popri funkcii parlamentného ombudsmana aj funkcia ombudsmana, ktorý dohliada na dodržiavanie zákonov trhu. Podmienkami styku so zákazníkmi a riešením otázky zlej kvality výrobkov či nečestnými metódami obchodovania sa tu zaoberá ombudsman pre spotrebiteľa. V Nórsku je zriadená inštitúcia ombudsmana pre armádu (Benčo, 2001). V súčasnosti vo väčšine krajín sveta popri klasickom inštitúte ombudsmana stále častejšie vzniká aj inštitút tzv. detského ombudsmana, ktorého hlavnou úlohou je dohliadať na rešpektovanie a dodržiavanie práv detí.

Vo Švédskom kráľovstve funguje okrem známeho a veľmi činorodého parlamentného ombudsmana aj niekoľko špecializovaných vládnych ombudsmanov, ktorí sa realizujú v konkrétnej sfére ich pôsobnosti a síce v oblasti ochrany spotrebiteľa, zabezpečenia rovnosti medzi mužmi a ženami, diskriminácie etnických skupín a inak sexuálne orientovaných ľudí, ochrany detí a invalidov a najnovšie vznikol ombudsman na ochranu tlače. Práve posledný menovaný sa oproti tým ostatným líši tým, že vznikol z dobrovoľnej iniciatívy štyroch organizácií, ktoré ho aj financujú. Ide o asociáciu denníkov, asociáciu magazínov, novinárske odbory a Národný klub tlače. Švédsko už svojim historickým základom (vo Švédsku vznikol najstarší zákon o slobode tlače z roku 1766 a zákon o slobode prejavu, ktoré sú aj v súčasnosti ústavnými zákonmi) určilo cestu uplatňovania základných pilierov fungovania demokratického a právneho štátu (Kaliská, 2002).

1.3. Základné funkcie ombudsmana

Vo všeobecnosti možno povedať, že neexistuje univerzálny prototyp inštitútu ombudsmana, ktorý by bol vo všetkých krajinách rovnaký. Každý štát si tento inštitút formuje podľa svojich vlastných potrieb, s prihliadnutím na problémy, ktoré sa vyskytujú pri uplatňovaní základných práv a slobôd a to najčastejšie vo vzťahu medzi občanom a štátom. Ombudsman však bez ohľadu na to, v ktorej krajine a akým spôsobom pôsobí, plní určité funkcie. Ide v prvom rade o funkciu kontrolnú, následne zmierovateľskú, reformátorskú a v neposlednom rade významnú demokratizačnú funkciu. Popri týchto menovaných funkciách, v súvislosti s charakterom svojej činnosti, plní ombudsman ešte aj tzv. komplementárnu (doplnkovú) funkciu.

Kontrolná funkcia vyplýva už priamo zo samotného pojmového vymedzenia inštitútu ombudsmana. Ide o kontrolu orgánov verejnej správy (súdov ako napr. vo Švédsku) z hľadiska zákonnosti, spravodlivosti a aj z toho hľadiska, či nie sú nečinnými vo vzťahu k ochrane práv občanov (Palúš, 2001, s. 46).

Práve za týmto účelom vykonáva ombudsman inšpekcie. V tejto súvislosti je možno zaujímavé spomenúť aj samotný aspekt *oprávnenosti sťažovať sa*. V Škandinávii či Holandsku sa na postup orgánov verejnej správy môže sťažovať každý občan či sa ho takýto postup bezprostredne dotýka alebo nie, kým napríklad v Rakúsku musí vždy ísť len o sťažovateľa, ktorý je resp. bol sám postihnutý nesprávnym úradným postupom. Vo všeobecnosti sa táto kontrola vzťahuje najmä na oblasť verejnej správy, vo Švédsku a Fínsku aj na oblasť súdnictva, v Poľsku je z nej vyňatá polícia aj armáda (Pickl, 1995).

Funkcia zmierovania konfliktov znamená na jednej strane zmierenie konfliktov medzi mocou zákonodarnou a výkonnou, na strane druhej medzi navrhovateľom ako tým, v mene koho ombudsman koná a orgánom verejnej správy, voči ktorému je nasmerované konanie ombudsmana (Palúš, 2001, s. 46).

Komplexnosť súčasnej spoločnosti spôsobuje, že sa až neúnosne zvyšuje počet záležitostí, ktoré musí riešiť štát a ktoré sú práve v kompetencii štátu. Úmerne tomu sa však zvyšuje aj počet konfliktov občanov s verejnou správou, dôsledkom čoho prichádza na súd stále viac sťažností v očakávaní, že sa vyriešia spory. Preťaženosť súdov a rovnako tak aj finančná náročnosť a zdĺhavosť riešenia súdnych sporov podporuje ideu vzniku a fungovania verejného ochrancu práv. Občan býva aj z vyššie spomínaných dôvodov často frustrovaný, stráca tak dôveru voči justícii. Ako najvhodnejšiu alternatívu riešenia konfliktov s verejnou správou a priestor pre podávanie sťažností práve na oblasť justície vidí občan práve v inštitúte ombudsmana, od ktorého očakáva pomoc pri dosiahnutí práva a spravodlivosti, ktorej sa od nezávislých súdov domáhať nemožno. Aj preto sa v súčasnosti mnohé krajiny domáhajú udelenia kompetencie ombudsmanovi v oblasti súdnictva, tak ako je tomu napríklad vo Švédsku.

Reformátorská funkcia ombudsmana spočíva v tom, že výkonom svojej činnosti ombudsman napomáha objavovať nedostatky v organizácii verejnej správy a následne odporúča organizačné i právne zmeny, ktoré by mali dopomôcť k reforme systému verejnej správy (Palúš, 2001, s.46).

Táto funkcia ombudsmana je v niektorých právnych dokumentoch vyslovene daná, napríklad u švédskeho ombudsmana. Konkrétne má zakročiť vtedy, keď v priebehu svojej vyšetrovacej činnosti zistí okolnosti, vyžadujúce odstránenie nedostatkov či iné opatrenia zo strany štátu. Význam inštitútu ombudsmana, pokiaľ ide o reformu práva a štátnej správy, spočíva nie v nariaďovacej právomoci, ale skôr naopak, v sile osobnej autority a presvedčovacích schopnostiach predstaviteľa tohto inštitútu. Nežné právo, ktoré verejný ochranca práv reprezentuje, má za cieľ vo vzťahu k verejnej správe uplatniť presvedčanie a odporúčanie namiesto nariaďovania.

Typickým príkladom humánneho fungovania tohto inštitútu nie je paradoxne Švédsko, ale inštitút *Volksanwaltschaft* v Rakúsku, kde spomedzi všetkých normatívnych systémov, ktoré sa tu uplatňujú, je práve súbor noriem nežného práva v oblasti sociálneho spolužitia v sociálnom a demokratickom štáte, najhumánnejší (Pickl, 1995).

Demokraticko - politické pôsobenie ombudsmana spočíva v tom, že na jednej strane nielen odstraňuje chyby, nájdené pri činnosti orgánov verejnej správy resp. pôsobí v snahe odstrániť ich, ale na druhej strane potvrdzuje tam, kde je to oprávnené, správnosť postupu orgánov verejnej správy a v tomto duchu aj vysvetľuje veci občanovi ako žiadateľovi domáhajúcemu sa nápravy (Palúš, 2001, s. 46).

V zmysle tradičného videnia verejnej správy je občan v podriadenej pozícii, v rámci ktorej mu prislúcha v zmysle litery zákona poslúchať a rešpektovať rozhodnutia štátu tak, ako keby boli jeho vlastnými. V súčasnosti sa však význam termínu občianska spoločnosť dostáva do popredia takým závrtným tempom, že začínajú stále otvorenejšie pôsobiť na ľudí predovšetkým preto, aby sa nebáli domáhať svojich právom chránených záujmov spôsobmi, ktoré im sám štát na zabezpečenie právnej istoty, vrátane možnosti obrátiť sa so svojimi sťažnosťami z oblasti verejnej správy na ombudsmana, garantuje. Úlohou ombudsmana však nie je iba poukazovať na chyby orgánov verejnej správy, ale v neposlednom rade potvrdiť ich správnosť rozhodnutia. Občania sa často obracajú na ombudsmana práve preto, aby im vysvetlil, objasnil či poučil ich o predmete ich sťažnosti, predovšetkým preto, že inštitút verejného ochrancu práv pre nich predstavuje inštitúciu, ktorej dôverujú.

Komplementárna (doplnková) funkcia ombudsmana spočíva predovšetkým v charaktere činností, ktoré plní. Význam tejto funkcie vyplýva zo vzťahu ombudsmana ako špecifického orgánu *sui generis* k ďalším spôsobom resp. prostriedkom ochrany práv a právom chránených záujmov ľudí (majúc na mysli predovšetkým prokuratúru a sudy – všeobecné a ústavný súd). Do popredia tu výrazne vystupuje najmä neformálnosť a osobný vzťah ombudsmana k žiadateľovi ako sťažovateľovi, v mene ktorého ombudsman koná. Naplnenie tejto funkcie znamená, že ombudsman pri každom podanom návrhu sťažnosti (aj v prípade že koná z vlastnej iniciatívy) overí nasledovné požiadavky:

- vyčerpanie všetkých možných opravných prostriedkov,
- uplynutie lehoty od vydania rozhodnutí príslušnými orgánmi,
- splnenie vecných a formálnych kritérií na prijatie sťažnosti.

Až po overení týchto kritérií začína ombudsman svoju vyšetrovaciu činnosť, samozrejme v kooperácii a pri vyžiadanej súčinnosti zainteresovaných orgánov verejnej správy (Verejný ochranca práv: Postavenie ombudsmana v demokratickom a právnom štáte, 2004).

Ako hlavné príčiny rozvoja inštitúcie ombudsmana v súčasnosti možno chápať úsilie o skutočnú kontrolu orgánov verejnej správy, nakoľko práve v súčasnej dobe vykonávajú množstvo dôležitých úloh týkajúcich sa hospodárskych, sociálnych či kultúrnych podmienok života ľudí / občanov, ktoré ovplyvňujú ich každodenný život.

Aj preto je možné na záver tejto kapitoly špecifikovať tri zásadné ciele, ktoré tvoria podstatu činnosti ombudsmana a ktoré možno chápať aj ako definičné znaky naplňovania jeho poslania. Sú nimi predovšetkým, ako uvádza Palúš (2010):

- ochrana základných práv a slobôd fyzických osôb, čím automaticky posilňuje postavenie jednotlivca v štáte,

- posilnenie kontroly parlamentu nad orgánmi verejnej správy,
- iniciácia reforiem práva a verejnej správy.

2. Inštitút ombudsmana vo Švédskom kráľovstve

Ťažiskovou problematikou tejto štúdie je fungovanie inštitútu ombudsmana vo Švédskom kráľovstve. Nemožno však hovoriť o formovaní niečoho bez vykreslenia podmienok a situácie, v ktorej sa tento inštitút rodil a v ktorej momentálne funguje úspešne už viac ako dve storočia. Aj z toho dôvodu je táto kapitola venovaná podrobnejším opisom hospodárskych, sociálnych a kultúrnych podmienok vo Švédsku s poukázaním na kontexty a špecifiká, typické pre túto severskú krajinu. Nasleduje charakteristika, stručné načrtnutie a klasifikácia švédskych ombudsmanov, rozdelených do dvoch skupín: parlamentných a vládných ombudsmanov, s poukázaním na ich rozdielne znaky. Záver tejto kapitoly je venovaný podrobnejšej analýze a príčinám vzniku špecifickej a veľmi atypickej kompetencie švédskeho ombudsmana kontrolovať súdy a súdnych funkcionárov a jeho pôsobenia ako *quasi* prokurátora.

2.1. Hospodárske, sociálne a kultúrne podmienky vo Švédsku

Základným, a teda tým najdôležitejším, predpokladom pre formovanie inštitútu ombudsmana v akejkoľvek krajine, boli nepochybne podmienky, v akých sa mohol rozvíjať. Hlavnou podmienkou bolo tá, aby išlo o krajinu, uplatňujúcu základné predpoklady fungovania demokracie a demokratického zriadenia, rešpektujúc katalóg základných práv a slobôd a uplatňujúc všeobecné volebné právo. Aj preto bolo prostredie vo Švédsku jedným z najvhodnejších, kde sa fungovanie inštitútu ombudsmana nielenže osvedčilo, ale v neposlednom rade ponúklo príklad toho, ako by mal tento inštitút pracovať a aké úlohy by mal plniť, predovšetkým vo vzťahu k verejnosti. Aspoň v stručnosti je preto potrebné načrtnúť hospodárske, sociálne a kultúrne predpoklady jeho formovania vo Švédsku a poukázať tak na špecifiká tejto krajiny.

Švédsko patrí medzi škandinávské krajiny a vďaka jeho rozlohe je v súčasnosti piatou najväčšou krajinou Európy. Väčšinu územia tejto krajiny pokrývajú lesy a za najdôležitejšie prírodné poklady na jej území nepochybne možno považovať vodu, drevo a železnú rudu. Právom jej patrí hneď niekoľko naj-privlastkov: ako krajina s najnižšou korupciou, s najvyšším percentom pracujúcich žien vo svete, rodinou ako najdôležitejším prvkom v sociálnom systéme. Za základné priority štátnej politiky možno považovať snahu o maximálnu rovnosť oboch pohlaví a zabezpečenie dostatočne vysokej životnej úrovne obyvateľstva aj prostredníctvom dobre fungujúceho systému sociálneho zabezpečenia. Švédsky systém

sociálneho zabezpečenia je z veľkej časti financovaný predovšetkým prostredníctvom príspevkov od zamestnávateľov, ale aj z daní vyzbieraných do štátneho rozpočtu (Životné a pracovné podmienky v EÚ/EHS: Život a práca v skratke - Švédsko).

Radí sa medzi tie liberálne krajiny Európy i sveta, ktoré sú vzorom pre fungovanie moderného sociálneho štátu. Paradoxom však je, že hoci patria Švédi medzi národ zdôrazňujúci, rešpektujúci a aj garantujúci ochranu základných práv a slobôd, sami ich nemajú v ústave priamo zakotvené, konkrétnejšie ich však špecifikuje zákon a dopĺňajú ďalšie dokumenty vrátane dohovorov a medzinárodných zmlúv, ktoré sa Švédsko zaviazalo dodržiavať.

Švédsko je konštitučnou monarchiou s parlamentnou formou vlády od roku 1867. V súčasnosti na čele monarchie stojí panovník Karol XVI. Gustáv. Zodpovednosť kabinetu voči parlamentu však bola ústavne zakotvená až v roku 1917. Dovtedy sa všetka výkonná moc sústreďovala v rukách panovníka, ktorého však pri jej uplatňovaní limitovala ústava z roku 1809. V súčasnosti je moc kráľovskej rodiny limitovaná už len na reprezentatívne úlohy, ktoré plní. Za prvý ústavný základ Švédskeho kráľovstva považujú niektorí politológovia dokument Regeringesformen z roku 1634 upravujúci organizáciu výkonnej moci v krajine. Najnovší text ústavy však pochádza z roku 1994, ktorý vo veľkej miere nadväzuje na ústavný text z roku 1974, ktorý bližšie špecifikoval postavenie a vzťahy jednotlivých štátnych orgánov a aj panovníka. Podľa tohto ústavného textu je monarcha len hlavou štátu a rozhodujúcu úlohu vo sfére výkonnej moci má švédska vláda (Regering) na čele ktorej stojí premiér (Staatminister) a ktorá je zodpovedná parlamentu (Riksdagu) ako rozhodujúcemu legislatívnemu orgánu. Problém nástupníctva na švédsky trón rieši Listina o nástupníctve, ktorá bola v roku 1979 pozmenená skutočnosťou, že sa rozhodlo o rovnosti nástupníckych práv na trón rovnako u ženskej ako aj u mužskej časti pokolenia a od roku 1980 prislúcha trón najstaršiemu dedičovi bez ohľadu na jeho pohlavie. Ďalšími významnými ústavnými dokumentmi boli Listina o slobode z roku 1949 a Parlamentná listina bližšie špecifikujúca a vymedzujúca vzťahy medzi výkonnou mocou a legislatívou (Říchová, 2006, s. 201-202).

Švédsko je na základe správneho členenia tvorené správnymi krajinami. Keďže je konštitučnou monarchiou, na jej čele stojí kráľ. Ten však plní už len reprezentatívne úlohy najmä vo vzťahoch navonok krajiny. Takmer všetka zákonodarná moc je sústredená v rukách parlamentu (Riksdagen), ktorý je po mnohých ústavných zmenách, kedy sa postupne menil z dvojkomorového na jednokomorový, dnes funkčný už ako jednokomorový, pozostávajúc z 349 členov volených na funkčné obdobie štyroch rokov (Říchová, 2006, s. 205).

Uplatňuje sa tu pomerný volebný systém, čo znamená že počet zvolených kandidátov za každú stranu je priamoúmerný počtu odovzdaných hlasov, pričom na to, aby sa strana dostala do parlamentu, musí získať vo voľbách aspoň 4 % z odovzdaných hlasov. Výkonnú moc v krajine reprezentuje vláda, ktorá je tvorená 13 ministerstvami, ktorých hlavnou úlohou je predovšetkým vypracovanie predlohy nových zákonov pre parlament.

Správne rozdelenie Švédska reprezentuje 286 obcí (komún), kde to funguje podobne ako v SR. V obci sa volí obecná rada, ktorá určuje výšku daní z príjmov a spravuje obec. Uplatňuje sa tu zmiešaný ekonomický systém. Pod správu verejného sektora tu spadajú napríklad železničná doprava, pošty, telekomunikácie a prevažná časť výroby energie. Okrem iného zodpovedá verejný sektor aj za sociálne služby a poskytovanie zdravotnej starostlivosti. Fungovanie tržného sektora tu zabezpečuje predovšetkým súkromný sektor, ktorému vo sfére obchodu patrí až 90% spoločností. Oproti ostatným vyspelým krajinám sveta je na Švédsku zvláštne, že oveľa väčší dôraz kladie na stav zamestnanosti než na nízke ceny. Výskum a veda sú tu na pomerne vysokej kvalitatívnej úrovni a je prevažne sústredený na piatich švédskych univerzitách situovaných v najstarších švédskych mestách a aj v hlavnom meste Štokholme. Okrem nich samozrejme existujú po celej krajine výskumné ústavy rôzneho zamerania (Vaněk, 1997).

V oblasti vzdelávania patrí Švédska monarchia k jednej z najuznávanejších štátov sveta. Systém vzdelávania je tu postavený na povinnom a nepovinnom vzdelávaní, pričom základná povinná školská dochádzka trvá deväť rokov. Celý verejný vzdelávací systém je bezplatný. Iba málo krajín sveta má tak veľa univerzitne vzdelaných ľudí ako práve Švédsko (Životné a pracovné podmienky v EÚ/EHS : Život a práca v skratke - Švédsko) .

Švédsko je členom nadnárodných spoločenstiev, konkrétne Európskej únie i OECD. Švédska monarchia sa však zapojila do európskej integrácie až v 90. rokoch 20. storočia, po zložitých vnútropolitických diskusiách týkajúcich sa predovšetkým otázok výšky príspevkov do spoločnej kasy a v záujme zachovania si neutrality aj spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej politiky. Švédsko sa stalo členskou krajinou EÚ až v roku 1995, aj to najmä vďaka faktu, že v uskutočnenom referende o vstupe do EÚ hlasovalo „za“ viac ako 52 % oprávnených voličov. Pri vstupe si však Švédsko vydobylo niekoľko výnimiek a síce – zachovanie predaja špecifického tabaku, zachovanie monopolu na predaj alkoholu a aj rešpektovanie tzv. princípu verejnosti (t.j. práva občanov nahliadať do úradnej dokumentácie) a podporu riedko osídlených poľnohospodárskych oblastí. Výnimočné postavenie tejto krajiny v rámci Európskeho spoločenstva ešte umocňuje fakt toho, že v súčasnej dobe patrí jej ekonomika medzi najkvalitnejšie v rámci medzinárodných porovnaní práve vďaka silnej konkurencieschopnosti, investíciám nasmerovaným do výskumu, vzdelávania a inováciám, ktorými tak podmieňuje vysokú životnú úroveň jej obyvateľov. Ako úradný jazyk sa tu využíva švédčina a menou krajiny je švédska koruna (SEK). Čo sa týka náboženskej štruktúry obyvateľstva, až 87 % obyvateľov sa hlási k švédskym luteránom a zvyšok, niečo cez 13 % vyznáva iné učenie. Pracovný trh je otvorený, nakoľko je aj Švédsko členom Schengenského priestoru⁴ na voľný pohyb tovarov a služieb (Európska únia – Švédsko).

Švédsku kultúru neformujú len národné zvyky, ale pod vplyvom okolitých krajín je

⁴ **Schengenský priestor** – priestor určený na voľný pohyb ľudí, tovarov a služieb, ktorý je tvorený v súčasnosti 22 členskými krajinami EÚ a 2 pridruženými krajinami Európskeho hospodárskeho priestoru (EHP) a síce Islandom a Nórskom plus Švajčiarskom ako nečlenským štátom EÚ a ani nepridruženým EHP. Bližšie pozri : <http://www.euroinfo.gov.sk/co-je-schengensky-priestor/>

silne ovplyvnená aj kultúrou Anglicka, Nemecka, Fínska či Ruska. Je považované za domov Nobelovej ceny, ktorá sa tu každoročne odovzdáva za výnimočné objavy a skvelé výsledky v oblasti chémie, medicíny, fyziky, literatúry a mierových aktivitách na počesť slávneho Švéda, vynálezcu dynamitu, Alfreda Nobela.

2.2. Inštitút ombudsmana vo Švédsku

Inštitút ombudsmana bol po prvýkrát oficiálne inštitucionalizovaný vo Švédsku roku 1809 s cieľom zaistenia kontroly dodržiavania a rešpektovania zákonov zo strany úradníkov, sudcov a ďalších verejných a vojenských hodnostárov. Po mnohých zmenách, ktoré nastali dnes vo Švédskom kráľovstve existuje jednotný úrad ombudsmana so všeobecnou kompetenciou, ktorej realizáciu v súčasnosti zabezpečujú štyria parlamentní ombudsmeni, známi aj ako JO - ombudsmeni (skratka od pomenovania Justitieombudsman – poznámka autora) (Mikudová, 2000). Každý z nich má rovnakú pozíciu, avšak každoročne je spomedzi nich zvolený jeden, ktorý dohliada nad činnosťou celého ombudsmanského úradu.

Pozíciu ombudsmana vo švédskom systéme je možné nazvať špecifickou. Kompetenciami, ktorými disponuje, sa pohybuje kdesi medzi postavením sudcu a štátneho kontrolóra, resp. v niektorých krajinách prokurátora. Jeho pôvodnou úlohou bolo poskytovať potrebné podklady a zozbierané informácie o činnosti sudcov a ďalších verejných a vojenských hodnostárov parlamentu.

Do funkcie parlamentných ombudsmanov sú najčastejšie volení predovšetkým sudcovia s viacročnou praxou, ktorí tak môžu a aj prispievajú nazbieranými skúsenosťami z praxe ku kvalitnému fungovaniu tohto inštitútu vo Švédsku. Ich funkčné obdobie trvá štyri roky s možnosťou opätovného zvolenia do tejto funkcie. Nie je ojedinelým javom, že na pozíciu ombudsmanov sú zväčša v ďalších voľbách zvolení tí istí predstavitelia aj po uplynutí ich funkčného obdobia. Hlavnou povinnosťou ombudsmana je predovšetkým dohliadať na úradníkov a sudcov pri realizácii právnych rozhodnutí a zabezpečiť rešpektovanie slobody, bezpečnosti, súkromia a záujmov občanov. Rovnako tak dohliada aj na činnosť miestnych orgánov a všetkých osôb požívajúcich exekutívnu právomoc, prostredníctvom ktorej tak majú možnosť výrazne ovplyvňovať verejný život. Hoci ombudsman vo Švédsku disponuje možnosťou obnoviť súdne konanie, nemožno ho charakterizovať ako sudcu, ale zároveň nie je ani úradníkom. Na začatie, resp. obnovenie súdneho konania, ktoré už bolo ukončené, musí ombudsman zhromaždiť potrebný materiál a podklady k prípadu, ďalej musí všetkých zainteresovaných presvedčiť, že sa skutočne jednalo o nezákonný postup orgány verejnej správy či sudcu a zároveň musí doložiť fakty, na ktorých sa táto nezákonnosť prejavila resp. čo mala za následok (Říchová, 2006, s.208).

Najvýraznejšie špecifikum švédskeho ombudsmanského systému oproti iným krajinám, kde tento inštitút funguje, spočíva v sledovaní činnosti súdov a štátnej správy z hľa-

diska zákonnosti. Švédsky ombudsman je oprávnený požadovať všetky potrebné informácie slúžiace k prešetreniu prípadu, nevynímajúc možnosť vyžiadania aj utajených údajov. Ako ďalšiu osobitosť tohto inštitútu možno uviesť skutočnosť, že na švédskeho ombudsmana sa môžu obracať so svojimi sťažnosťami okrem švédskych občanov aj cudzinci. Za relevantný zdroj informácií považujú masmédiá a samotné vyšetrowanie môžu vykonávať na základe sťažnosti alebo aj z vlastnej iniciatívy, kedy môžu dať podnet na začatie trestného stíhania, príp. môžu požadovať prepustenie alebo aspoň disciplinárne postihy voči nedbanlivému štátnemu úradníkovi. Vec sa potom spravidla ukončí tým, že ombudsman vydá vyhlásenie, v ktorom špecifikuje bližšie dôvody toho, prečo bolo možné dané rozhodnutie či postup považovať za nezákonný či neprimeraný (Mikudová, 2000).

Vo Švédsku má svoje korene tzv. švédsky model parlamentného ombudsmana, uplatňujúci sa vo väčšine krajín Európy. Znamená, že ombudsman je tu síce volený parlamentom na ústavou stanovené funkčné obdobie štyroch rokov s možnosťou opätovného zvolenia a je povinný predkladať jednému zo stálych výborov parlamentu, ktorý ho zvolil, výročnú správu o svojej činnosti, ktorá často obsahuje návrhy na zmenu legislatívy. Fakticky aj reálne je však nezávislým inštitútom, ktorý v žiadnom prípade nepodlieha žiadnemu orgánu verejnej moci, tobôž nie parlamentu. Aj tým sa zabezpečuje nezávislosť a autonómia tohto inštitútu. Parlament navyše menuje aj ich náhradníkov, ktorí ich v čase choroby alebo dovolenky zastupujú. Spravidla sú to osoby, ktoré túto pozíciu v minulosti sami zastávali.

Do roku 1915 existoval vo Švédsku len jediný parlamentný JO - ombudsman. Ale keďže tento rok bol prvým rokom prvej svetovej vojny, musel vzniknúť inštitút brániaci práva a záujmy a poskytujúci určité právne istoty aj na boj povolaným mladým mužom. Tak vznikol úrad vojenského ombudsmana (MO- ombudsmana odvodeného od pomenovania Militärombudsman), ktorý fungoval do konca šesťdesiatych rokov. Agenda JO - ombudsmana sa stále viac rozširovala a keďže tá MO - ombudsmana stagnovala, tento úrad bol napokon zrušený. Sféra jeho pôsobenia prešla pod úrad JO - ombudsmana a postupne k nemu, najmä v dôsledku rozširujúcej sa štátnej administratívy, pribudli najprv dvaja a od roku 1975 ďalší jeden parlamentný ombudsman, čo spôsobilo zmenu pôvodne monokratického orgánu na úrad štyroch v súčasnosti pôsobiacich parlamentných JO - ombudsmanov vo Švédsku (Bina, Knot, Roušová, 2008).

Okrem parlamentných JO - ombudsmanov vo Švédskom kráľovstve fungujú aj tzv. vládni ombudsmani. Oproti tým parlamentným sa líšia v tom, že inštitút týchto ombudsmanov je zriaďovaný vládou, ktorej ombudsmani zodpovedajú. Vláda im zveruje určitú oblasť ich pôsobenia, v rámci ktorej potom vykonávajú kontrolu nižších zložiek štátnej moci. Zaraďujú sa k nim ombudsman poverený dohľadom nad ekonomickou súťažou, tzv. NO - ombudsmana, ktorého úrad vznikol roku 1954 a ktorý je v súčasnosti tvorený asi 30 osobami, ktoré v rámci svojej kompetencie vykonávajú dohľad nad dodržiavaním zákonných úprav, týkajúcich sa ekonomickej súťaže podľa zákona, prijatého roku 1982. Ďalším

vládou zriadeným ombudsmanom je KO - ombudsman, ktorého úlohou je ochrana záujmov spotrebiteľa a ktorý vznikol vo Švédsku roku 1971. V roku 1980 vznikol ďalší vládou zriadený úrad ombudsmana, JäMO - ombudsman, ktorého hlavnou náplňou práce je kontrola a overovanie prípadov, v rámci ktorých došlo resp. dôjsť mohlo k porušeniu princípu rovnoprávnosti postavenia mužov a žien. Od roku 1986 funguje aj inštitút DO - ombudsmana, ktorý sa zaoberá problematikou etnickej diskriminácie, vrátane prípadov potenciálnej diskriminácie z dôvodu odlišnosti náboženského vierovyznania či inej národnosti. Kým prvé dva spomínané inštitúty NO a KO ombudsmana preverujú každoročne niekoľko tisíc prípadov, do agendy takého JäMO - ombudsmana patrí priemerne niečo vyše dvesto prípadov ročne (Říchová, 2006, s. 208 - 209).

Najpodstatnejší rozdiel medzi JO - ombudsmanmi a vládnyimi ombudsmanmi spočíva v ich právnom postavení. Znamená to, že kým JO - ombudsmani sú viazaní predovšetkým a v plnej miere švédskymi zákonmi a ústavou, vládni ombudsmani sú zaviazaní vykonávať svoju funkciu na základe medzinárodných zmlúv a rešpektovaním medzinárodných dohovorov predovšetkým v oblasti ľudských práv, každý z nich v oblasti, ktorá spadá pod jeho sféru vplyvu (Bína, Knot, Roušová, 2008).

2.3. Špecifiká inštitútu ombudsmana vo Švédskom kráľovstve

Inštitút ombudsmana v klasickom švédskom modeli možno charakterizovať aj ako mimoriadnu inštitúciu, ktorej výnimočnosť spočíva v niekoľkých špecifických črtách, ktorými predstaviteľ švédskeho ombudsmana disponuje.

V prvom rade ide o fakt, že tento inštitút je úplne nezávislý od vlády a samozrejme vo veľkej miere aj od parlamentu ako základných predpokladov pre to, aby ombudsman vykonával svoju činnosť nezávisle a neviazane na žiadny iný orgán verejnej správy. Aj z toho dôvodu bolo veľmi dôležité, aby vláda a najmä ministerstvo financií nemali možnosť zasahovať do financovania úradu ombudsmana a ktoré by malo byť výhradne v rukách samotných ombudsmanov.

Dôraz sa kladie aj na zabezpečenie nezávislosti tohto inštitútu vo vzťahu k Riksdagu, ktorý mu vlastne udelil kompetencie. Aktivity ombudsmanov upravuje zákon, ktorý prijíma parlament - Riksdag a aj ombudsmanská činnosť je financovaná z rozpočtu, ktorý im prideluje Riksdag, avšak na základe odhadov samotných ombudsmanov. Parlament nemá žiadne právo posudzovať postupy, akými ombudsman koná a už vôbec nie spôsob, akým ombudsman vybavil samotný prípad či sťažnosť. Ombudsman sám si vyberá miesto, resp. úrad potenciálnych previerok a kontrol, či už na základe vlastného uváženia alebo vzhľadom na prijatý podnet či sťažnosť, ktoré si vzhľadom na jeho zváženie vyžadujú dôkladnejšie preskúmanie (Swanström, 2002).

Práve nezávislosť inštitútu ombudsmana možno považovať za prioritnú. Touto ideou

sa nechali inšpirovať aj tvorcovia koncepcie inštitútu ombudsmana na Slovensku, keď ústavne garantovali jeho nezávislosť a apolitickosť. V Maďarsku bola apolitickosť a tým aj samotná nezávislosť tohto inštitútu do určitého času výrazne deformovaná faktom, že ombudsmanov navrhoval prezident až po vypočutí si názorov členov politických strán. V súčasnosti sa situácia zmenila v tom ohľade, že jediný, s kým prezident naposledy konzultoval výber nominantov na ombudsmana boli iba mimovládne organizácie (Ombudsmani krajín V4 považujú svoju nezávislosť za kľúčovú, 2008).

Ďalšie špecifikum tohto mimoriadneho inštitútu vo Švédsku možno vidieť v tom, že ombudsman nemá žiadne formálne rozhodovacie právomoci a tak tento orgán, oficiálne patriaci do štruktúry orgánov štátnej správy, nemožno charakterizovať ani ako správny a ani ako súdny orgán. Skôr ho možno vymedziť ako orgán, ktorý predstavuje doplnok k funkciám dohľadu, ktorý súdy a správne orgány vykonávajú. Podstata ombudsmana tak v sebe skrýva jeden zaujímavý paradox – možno ho vymedziť ako štátnu inštitúciu, existujúcu v rámci určitej štruktúry štátnych orgánov (aj keď najčastejšie pod pomenovaním špecifický orgán alebo orgán *sui generis*), ktorej prioritnou úlohou je chrániť jednotlivcov pred ostatnými inštitúciami štátu. Na reálne plnenie tejto úlohy však musí ombudsman disponovať určitými nástrojmi, ktoré mu pomáhajú zabezpečiť ochranu jednotlivcov, a tak musí mať dostatočné zdroje a rozsiahle vyšetrovacie právomoci a zároveň musí byť chránený pred vyvíjaním nátlaku a ďalších foriem nepripustného ovplyvňovania zo strany orgánu, nad ktorým vykonáva dohľad.

Aj vo vymedzení štruktúry orgánov zákonodarnej, výkonnej či súdnej moci Slovenskej republiky nenájdeme verejného ochrancu práv zaradeného ani do jednej z týchto kategórií. Spolu s niektorými ďalšími orgánmi patrí pod hlavičku ústavných orgánov s osobitným postavením – orgánov *sui generis*.⁵

Ombudsman nevykonáva žiadnu verejnú moc v obvyklom zmysle slova a aj jeho právomoci majú skôr morálny, než právny charakter. Viditeľné je to napríklad na vzťahu ombudsmana a prokurátora, ktorý je vo švédskom právnom systéme pomerne zložitý: ombudsman začne predbežné vyšetrovanie v trestnej veci a neskôr rozhodne o začatí trestného stíhania. Má však právo požiadať o pomoc ktoréhokoľvek prokurátora prostredníctvom generálneho prokurátora. Ďalej má právo postúpiť prípad prokuratúre, ktorá ho bude následne riešiť v súlade s postupom, ustanoveným v trestnom poriadku. Ombudsman vykonáva dozor nad prokurátormi podobne ako aj nad ostatnými štátnymi orgánmi. Svoj dohľad však musí vykonávať veľmi citlivo, to znamená že nikdy neprešetruje spôsob, akým prokurátor riešil prípad, ktorý mu ombudsman postúpil. To isté sa týka aj vzťahov medzi ombudsmanom a súdmi. Tiež, hoci má právomoc vykonávať dohľad nad ich činnosťou, nedovolí si preverovať spôsob, akým súd konal v prípade, v ktorom ombudsman vystupoval ako prokurátor. Vystupovanie ombudsmana ako prokurátora má svoje historické korene, ktoré

⁵ **Orgány *sui generis* v SR** : Okrem Verejného ochrancu práv SR sem patrí aj Najvyšší kontrolný úrad SR, Prokuratúra SR, Národná banka Slovenska. Bližšie pozri: Palúš (2010), s.471 - 505.

súviseli s tým, že od roku 1741 vo Švédsku začala fungovať inštitúcia kráľovského ombudsmana, ktorý mal titul kancelára pre oblasť spravodlivosti a ktorý zároveň vykonával aj úlohy v pozícii osobitného prokurátora formou dohľadu nad sudcami a funkcionármi štátnych orgánov (Swanström, 2002).

Istý záväzok ombudsmana voči parlamentu možno nájsť aj v tom, že charakteristickou črtou tohto inštitútu je vyhotovovanie a v niektorých prípadoch aj verejné prezentovanie (napr. v Poľsku) výročných správ predkladaných najčastejšie práve parlamentu za účelom ozrejmienia činností, ktorým sa ombudsman v priebehu roka venoval, vymedzením charakteru najčastejších sťažností občanov o pochybení orgánov verejnej správy a poukázaním na oblasti, kde je nutná legislatívna zmena v snahe predísť opätovným pochybeniam v oblasti právom chránených záujmov občanov (Mikudová, 2000).

Kým vo väčšine krajín sveta, kde tento inštitút vznikol, funguje ombudsman na princípe monokratickeho orgánu, práve vo Švédskom kráľovstve ako prvom sa stretávame s koncepciou viacerých ombudsmanov, zastávajúcich ten istý úrad a deliacich si agendu sťažností medzi seba. Hovoríme o štyroch parlamentných JO - ombudsmanoch, ktorým spolu nárastom ich počtu narástla aj kompetencia kontrolovať obecnú samosprávu (Bína, Knot, Roušová, 2008).

Výnimočnosť funkcií a právomocí, ktorými švédsky ombudsman disponuje a ktorými vyniká oproti predstaviteľom tohto inštitútu v iných krajinách, je právomoc ktorú švédsky ombudsman má vo vzťahu k súdom a správne súdnictvu. Vo väčšine prípadov sa možno proti rozhodnutiam správnych orgánov týkajúcich sa práv a právom chránených záujmov fyzickej alebo právnickej osoby dovolať na správnom súde, ktorý môže preskúmať danú sťažnosť kompletne a v celistvosti. Pre ombudsmanov to teda znamená, že by sa mali zdržať posudzovania vecného obsahu rozhodnutí a ponechať to v kompetencii správnych súdov (Swanström, 2002).

Aby sa predišlo porušeniu ústavne zaručenej nezávislosti súdov, sudcov a správnych orgánov, ombudsmani venujú pozornosť predovšetkým procedurálnym otázkam a pochybeniam. A tak možno za jednu z najdôležitejších úloh ombudsmanov vo vzťahu k súdom a správnym orgánom nie je ani tak poukazovať na ich pochybenia, ako podporovať správne postupy administratívnych a súdnych orgánov.

Verejný ochranca práv na Slovensku má, čo sa týka kompetencie v oblasti súdnictva, len veľmi obmedzené a presne špecifikované možnosti. Tie sa týkajú toho, že predložíť ústavnému súdu návrh vo veciach súladu právneho predpisu s ústavou, ak tento všeobecne záväzný právny predpis porušuje základné právo alebo slobodu priznané fyzickej alebo právnickej osobe a rovnako tak môže verejný ochranca práv navrhnúť aj konanie vo veciach súladu právnych predpisov pred ústavným súdom v prípade, že ich ďalšie uplatňovanie môže ohroziť základné práva alebo slobody vyplývajúce z medzinárodnej zmluvy ratifikovanej SR (Palúš, 2010).

Zo začiatku fungovania tohto inštitútu vo Švédsku sa za dominantnú funkciu om-

budsmána považovala funkcia represívna. Bolo to celkom prirodzené prihliadnuc na fakt, že ombudsman plnil funkcie prokurátora, resp. bol prokurátorom. Hoci sa toto postavenie ombudsmana ako prokurátora postupne menilo, aj súčasný ombudsman disponuje niektorými právomocami prokurátora, ktoré však uplatňuje len v niekoľkých pár prípadoch ročne. Dnes sa oveľa väčší dôraz kladie na funkciu pedagogickú, ktorú ombudsman plní ako jednu zo svojich hlavných a prioritných úloh vo vzťahu k štátnym orgánom, správnym orgánom i súdom. Snaží sa zlepšovať ich právny štandard a dôraz kladie teda skôr na prevenciu a profylaxiu v snahe predísť tak ďalším prípadným pochybeniam pri výkone správy.

Ombudsmáni sú tak nielen vo Švédsku, ale postupne aj vo väčšine krajín, kde tento inštitút reálne a úspešne funguje, vnímaní už skôr ako učitelia, lektori a poradcovia než ako prokurátori (Swanström, 2002). Na Slovensku možno za evidentný dôkaz reálneho vnímania verejného ochrancu práv práve v takejto rovine považovať fakt toho, že prvým ombudsmanom na Slovensku sa stal vysokoškolský pedagóg s právnickým vzdelaním.

3. Komparácia ombudsmánov vo Švédskom kráľovstve a vybraných krajinách sveta

Obsahom tejto kapitoly je bližšia charakteristika fungovania inštitútu parlamentného ombudsmana vo Švédsku s dôrazom na špecifiká, ktorými sa inštitút švédskeho ombudsmana líši od predstaviteľov ombudsmánov iných krajín. Pre demonštráciu tejto diverzity je záver kapitoly venovaný konkrétnejšiemu vymedzeniu spoločných a odlišných črt inštitútu ombudsmana vo Švédskom kráľovstve a vo vybraných krajinách sveta, vrátane komparácie s verejným ochrancom práv na Slovensku. Pre lepšiu ilustráciu sú vyprofilované rozdiely uvedené aj v prehľadnej podobe tabuľky (Príloha B).

3.1. Inštitút parlamentného ombudsmana vo Švédskom kráľovstve

Švédska ústava deklaruje, že inštitút ombudsmana by mal byť reprezentovaný osobou, ktorá pozná právne možnosti nápravy nespravodlivých či nesprávnych administratívnych, legislatívnych i súdnych rozhodnutí, pričom si táto osoba v role ombudsmana, pri konštatovaní pochybenia na strane verejnej správy či súdnictva, stále zachováva svoju integritu.

Akt voľby švédskeho ombudsmana je zaujímavým a sledovania hodným procesom. V období fungovania švédskeho parlamentu ako dvojkomorového (zrušeného novelizáciou v rokoch 1968/1969 – poznámka autora) bola osoba ombudsmana vyberaná 48 elektormi, pričom 24 z nich pochádzalo z jednej komory parlamentu a zvyšných 24 z druhej komory

parlamentu v snahe zabezpečiť čo najdemokratickejšie a čo najspravodlivejšie rozloženie síl pri voľbe ombudsmana. Elektori mali iba 15 dní na to, aby sa dohodli, kto spomedzi kandidátov sa na nasledujúce štyri roky ujme tejto funkcie (Gellhorn, 1966).

V súčasnosti sa na jeho voľbe podieľa už len jednokomorový parlament, ktorý volí ombudsmana z pomedzi navrhnutých kandidátov každé štyri roky. Parlament má tiež právomoc odvolať ombudsmana, ale vzhľadom na vysokú politickú kultúru, ktorú vo Švédsku majú, takáto situácia ešte nenastala. Treba však ešte spomenúť, že kandidáti na ombudsmana sú väčšinou významní predstavitelia súdnej moci majúci dlhoročné skúsenosti, ktoré sú pre nich významným prínosom pri prešetrovaní sťažností a kontrole fungovania verejnej správy a správnosti sudcovských rozhodnutí ako takých. Je zaužívaným zvykom, že pozícia ombudsmana nie je obsadzovaná len na jedno funkčné obdobie, ale spravidla v ombudsmanskom kresle zostávajú zvolení predstavitelia sedieť dva, niekedy aj keď len veľmi ojedinele, aj tri funkčné obdobia (vzhľadom na ich vysoký vek, ktorý v tomto období už majú). Celý švédsky systém je postavený na výraznom izolovaní ombudsmana od akéhokoľvek politického vplyvu či tlaku. Nezodpovedá sa parlamentu ani žiadnej inej inštitúcii, jeho povinnosťou smerom k nim je podávať každoročné výročné správy o svojej činnosti.

Nepriamy vplyv na funkciu ombudsmana zo strany parlamentu nemožno vylúčiť absolútne. Výbory prehodnocujú, respektíve majú možnosť vyjadrovať sa k rozhodnutiam a aj k všeobecným východiskám smerovania ombudsmanskej činnosti a tak vlastne nepriamym spôsobom ovplyvňujú aktivity ombudsmana smerom do budúcnosti (Gellhorn, 1966).

O švédskom parlamentnom ombudsmanovi možno hovoriť aj ako o osobe, ktorá stojí na čele ombudsmanského úradu, no nemožno ju považovať ani za sudcu, ani za prostého úradníka, pretože jeho hlavnou úlohou je predovšetkým dohliadať na to, aby neboli porušované práva a slobody obyvateľov krajiny a zároveň pod ich kompetenciu spadá aj dohľad nad činnosťou predstaviteľov verejnej správy i miestnych orgánov a všetkých ďalších, ktorí sústredia vo svojich rukách akúkoľvek formu exekutívnej moci a majú tak právomoc ovplyvňovať spoločenské dianie (Řichová, 2006).

Gellhorn (1966) zase nazýva parlamentného ombudsmana vo Švédsku tzv. *superadministratorom*, ktorý je obdarený právomocou prešetriť každú chybu a nájsť správne riešenie, často na veľmi zložité situácie, vyplývajúce z fungovania modernej vlády. Podľa článku 96 švédskej ústavy je ombudsman zástupcom parlamentu, ktorého hlavnou úlohou je dohliadať na dodržiavanie základných práv a slobôd pri rozhodnutiach súdov a sudcov ako aj pri rozhodnutiach úradníkov a iných predstaviteľov verejnej moci. Nemôže však zrušiť dané rozhodnutie, ani dokonca znovuotvoriť prípad. Čo však švédsky ombudsman môže a v čom spočíva jeho sila je to, že môže žalovať úradníka, o ktorého pochybení pri úradnom postupe je presvedčený. Za účelom riadneho prešetrenia sťažnosti disponuje ombudsman prakticky neobmedzenou právomocou nahliadnuť do všetkých oficiálnych spisov. Môže si dokonca vyžiadať posudok či vyjadrenie k celej veci od priamo nadriadeného orgánu úradníka, ktorý pochybil a popri tom všetkom má zároveň právomoc byť tichým pozorovateľom pri

rokovaniach súdov a správnych orgánov.

Do roku 1957 bola pozícia ombudsmana nasmerovaná tak, že takmer všetky jeho prípady tvorili sťažnosti týkajúce sa celonárodnej administratívy. Od roku 1957 však parlament pridáva na právomociach ombudsmana tým, že mu priznáva právomoci aj v oblasti prešetrovania miestnych záležitostí a sťažností na miestnej úrovni (Gellhorn, 1966).

Švédsky ombudsman koná v niektorých veciach, o ktorých usúdi, že je nutné konať, na základe výsledkov vlastnej inšpekcie, údajov z televízie, rozhlasu či printových médií, z vlastnej iniciatívy, čiže *ex offo*. Pravidelne kontroluje napríklad väznice, sudy, políciu, krajské úrady či štátne zdravotné poisťovne vo Švédsku (Bína, Knot, Roušová, 2008).

3.2. Vymedzenie spoločných a odlišných črt fungovania inštitútu ombudsmana vo Švédsku a vo vybraných krajinách sveta

Inštitút ombudsmana je v severnej Európe, predovšetkým v oblasti Škandinávského polostrova, silne ovplyvnený prototypom fungovania tohto inštitútu v krajine jej zrodu, a síce vo Švédsku. Aj napriek veľkej podobnosti medzi fungovaním tohto inštitútu vo Švédsku a v ostatných severských krajinách, je možné hovoriť o určitých špecifikách typických pre ombudsmana len v danej krajine, v ktorej pôsobí.

V Dánsku, bol inštitút ombudsmana ústavne zakotvený v roku 1953. Dánsky ombudsman je volený parlamentom na obdobie štyroch rokov, vždy po parlamentných voľbách. Pri strate dôvery môže byť dokonca ombudsman parlamentom aj odvolaný. Typickou črtou charakteristickou pre všetkých ombudsmanov severských krajín je predovšetkým silný dôraz, ktorý sa tu kladie na nezávislosť ombudsmana. V Dánsku sa prejavuje tým, že ombudsman nemôže byť poslancom parlamentu, ani členom regionálneho zastupiteľstva. Dokonca sa tu vyžaduje, aby mal právnické vzdelanie.

Pre porovnanie, napríklad v Dánsku, spadá vplyvom dvoch významných zmien v zákone roku 1996 pod kontrolu dánskeho ombudsmana celá sféra verejnej správy, a to konkrétne v dôsledku rozšírenia kompetencií, ktoré boli na miestnu správu prenesené. Dovtedy totiž rozsah jeho právomocí bol obmedzený len na štátnu správu a len niektoré súčasti miestnej správy okrem ozbrojených zložiek. Ale keďže presunom väčšiny kompetencií by ombudsmanovi boli obmedzené práva kontroly v tom reálnom zmysle slova, uskutočnená bola spomínaná zmena zákona týkajúca sa rozšírenia právomoci ombudsmana v Dánsku kontrolovať aj miestnu správu. Druhá zmena vznikla špecifikovaním možnosti ombudsmana kontrolovať komisie (resp. výbory), ktoré však nie sú súčasťou súdnej moci a ani sústavy štátnych orgánov do takej miery, aby zákon založil povinnú náležitosť každému právne predpisu tým, že musí presne vymedziť, či zriadená komisia spadá do predmetu činnosti dánskeho ombudsmana alebo nie (Mikudová, 2000).

Podstatný rozdiel medzi švédskym a dánskym modelom spočíva v tom, že dánsky

predstaviteľ, stojaci na čele inštitútu ombudsmana, nevykonáva kontrolu činnosti súdov a sudcov, nakoľko by sa takýto zásah do fungovania súdneho systému v Dánsku považoval za isté zneváženie princípu nezávislosti súdnictva. Rozhodnutia súdnych orgánov sú v Dánsku považované za dostačujúce a nevyžadujúce si ďalšiu kontrolu zo strany nejakého tretieho arbitra (Bernáth, 2000).

Vo Fínsku inštitút ombudsmana výrazne pripomína fungovanie tohto inštitútu vo Švédsku. Funkcia parlamentného ombudsmana bola vo Fínsku zakotvená ešte v prvej polovici dvadsiateho storočia, konkrétne roku 1919. Tiež je volený na obdobie štyroch rokov parlamentom, ktorý okrem neho menuje aj jeho zástupcu a náhradníka. Predmet jeho činnosti je takmer totožný so švédskym modelom a síce, jeho úlohou je dohľad nad dodržiavaním zákonnosti, povinností zo strany súdov a iných orgánov verejnej moci ako aj iných osôb zastávajúcich pozície verejných funkcionárov.

Vykonáva dozor nad implementáciou ústavných základných práv a medzinárodných ľudských práv. Zúčastňuje sa na zasadnutiach finskej vlády (Štátna rada). Zaujímavosťou je fakt, že v situácii, keď sa parlament rozhodne vzniesť obvinenie proti členovi vlády alebo voči Kancelárovi spravodlivosti, vystupuje tu ombudsman ako žalobca, avšak nemá právomoc sám iniciovať takéto alebo podobné konanie. Fínsky ombudsman vykonáva svoju funkciu úplne nezávisle a má neobmedzené právo preverovať oficiálne a verejné inštitúcie, vrátane vojenských bez ohľadu na to, či v predmete ich činnosti je aj ochrana štátneho tajomstva. Je zodpovedný parlamentu, ktorému každoročne predkladá správy o svojej činnosti. Najvyšší zákonodarný orgán môže voči nemu vzniesť obvinenie, ak zistí, že konal v rozpore s právom (Mikudová, 2000).

V Nórsku sa častejšie ako pojem parlamentný ombudsman zaužívalo označenie občiansky ombudsman. Jeho ústavné základy boli položené v roku 1962. Tiež je volený parlamentom, tiež na obdobie štyroch rokov, pričom v zmysle zachovania nezávislosti tohto inštitútu nemôže byť zároveň poslancom. Občianskym ombudsmanom sa nazýva aj preto, lebo za prioritnú úlohu si kladie zabezpečiť jednotlivca tak, aby mu nebola spôsobená zo strany verejných autorít žiadna nespravodlivosť. Podobne ako väčšina ombudsmanov, koná na základe podanej sťažnosti alebo z vlastnej iniciatívy, pričom pod jeho pôsobnosť spadajú orgány štátnej, regionálnej správy a pri splnení určitých podmienok aj orgány miestnej správy. Má právo požadovať informácie potrebné k prešetreniu daného prípadu a aj vykonávať návštevy príslušných inštitúcií a zariadení (Mikudová, 2000).

V Nórsku bol ako prvý zriadený inštitút ombudsmana pre vojenskú oblasť. Nórsky model sa v súčasnosti oveľa viac podobá dánskemu než švédskemu, aj z toho dôvodu, že tento ombudsman nie je kompetentný kontrolovať vládu ani súdnictvo, čo vyplýva z prísneho rešpektovania deľby moci a podriadenosti vlády parlamentu (Bernáth, 2000).

Na rozdiel od Švédska, do jeho predmetu činnosti nespadá kontrola činnosti súdov a sudcov. Od parlamentu je nezávislý, avšak má povinnosť každoročne mu predkladať správu o činnosti. Zaujímavosťou je, že má právo vyjadrovať kritiku i voči parlamentu, čo

napr. ombudsman vo Fínsku nemôže. Parlament ho môže odvolať, ale len v prípade že bude za jeho odvolanie hlasovať dvojtretinová väčšina poslancov (Mikudová, 2000).

Provedor de Justica v Portugalsku (1976) má oproti škandinávskym predstaviteľom tohto inštitútu špecifické postavenie, ktoré spočíva v tom, že môže vláde aj parlamentu podávať návrhy na novelizáciu zákonov a nariadení a rovnako tak môže iniciovať aj preskúmanie ústavnosti právnych predpisov na ústavnom súde. Defender del Puebla v Španielsku (1978) disponuje možnosťou navrhovať zmeny v právnych predpisoch. Koná tak najmä prostredníctvom každoročne vyhotovovanej výročnej správy o svojej činnosti. Rovnako tak môže podať žalobu na ústavný súd, ak sa na ne obráti žiadateľ, ktorý si myslí že boli porušené jeho základné práva. Má neobmedzené právo nahliadať do spisov aj inšpekčné právo voči správnym orgánom, nemôže však meniť ich rozhodnutia. Mediateur vo Francúzsku funguje od roku 1973 a obrátiť sa na neho môže každá osoba, ktorá si myslí, že bola o uplatnenie svojich zákonných práv ukrátená nespravodlivým administratívnym konaním, ale len za podmienky, že vyčerpala všetky právne prostriedky. Môže však tak urobiť iba prostredníctvom poslanca alebo senátora, ktorý žiadosť sprostredkujú mediátorovi, v snahe predísť riešeniu často malicherných sťažností (Bernáth, 2000).

Ombudsmana vo Francúzsku uznávajú poslanci ako svojho vítaného pomocníka a vo všeobecnosti požíva v krajine veľkú úctu a rešpekt aj z toho dôvodu, že väčšinou jeho predstaviteľ bol dlhé obdobie významnou súčasťou zákonodarnej moci ako napríklad jeden z dlhoročných poslancov.

Ombudsman, výrazne sa približujúci švédskemu ponímaniu nezávislého a správne fungujúceho ombudsmana, nefunguje len v škandinávskych krajinách, ale stretávame sa s ním aj v Poľsku. Hoci tu bol inštitút ombudsmana zakotvený asi o polstoročie neskôr než vo Fínsku, predsa sa komisár na ochranu občianskych práv (ako je v Poľsku ombudsman nazývaný) roku 1987 skutočne zrodil. Volený je typicky parlamentom na obdobie piatich rokov, pričom požíva právnu imunitu a je nezávislý od štátnych agentúr. Odvolaný parlamentom môže byť len v prípadoch, presne špecifikovaných zákonom. Vykonáva prešetrovanie činnosti agentúr a inštitúcií zodpovedných za uplatňovanie a dodržiavanie práv a právom chránených záujmov občanov, zahŕňajúc pri tom aj záležitosti na úrovni miestnych, regionálnych i vojenských orgánov. Koná na základe sťažností zo strany občanov, z vlastnej iniciatívy ale aj na základe podnetov, prichádzajúcich od vlády.

Rozsah jeho kompetencie sa premieta do troch oblastí : Prvou je oblasť súdnej moci, čím sa výrazne približuje vzoru švédskeho ombudsmana. Podáva podnety ústavnému súdu na preskúmanie ústavnosti zákona resp. súladu právneho predpisu nižšej právnej sily s právnym predpisom vyššej právnej sily. Vo vzťahu k najvyššiemu súdu má právo požiadať o vklad určitého nariadenia, ktoré je v praxi zdrojom pochybností. Výnimočne môže podávať opravný prostriedok ku konečnému rozhodnutiu súdu. V oblasti zákonodarstva adresuje svoje podnety a odporúčania na zmenu legislatívy príslušným subjektom. V oblasti kontroly a správy rieši podnety voči vládnym a správnym orgánom, prokuratúre a ďalším štátnym

orgánom, ktoré sú následne povinné informovať o náprave ombudsmana najneskôr do tridsiatich dní. Aj poľský komisár predkladá každoročne parlamentu správu o svojej činnosti, nielen písomne, ale v parlamente ju prezentuje spolu so svojimi názormi na dodržiavanie občianskych práv a slobôd v krajine (Mikudová, 2000).

V Británii bol vznik a potreba zriadenia inštitútu ombudsmana ako parlamentného komisára v roku 1967 odôvodnená tým, že v podstate nejde o to, aby bola vytvorená inštitúcia, ktorá by nejakým spôsobom znižovala právne aj faktické postavenie poslancov, ale aby samotní predstavitelia parlamentu mohli disponovať lepšími nástrojmi na ochranu práv a právom chránených záujmov. Komisár môže prešetriť sťažnosť len v tom prípade, keď boli vyčerpané všetky ostatné právne možnosti nápravy (Bernáth, 2000).

V Ruskej federácii bol inštitút ombudsmana, resp. splnomocnenca pre ľudské práva, ako ombudsmana v Rusku nazývajú, prijatý Štátnou dumou ako federálny ústavný zákon v roku 1996, v rámci ktorého sa mu vymedzilo funkčné obdobie piatich rokov. Nezávislosť má zo zákona zaručenú, nesmie zastávať funkciu poslanca v Dume a ani akúkoľvek ďalšiu činnosť v orgánoch štátnej správy. Splnomocnenec prešetruje podané sťažnosti od občanov Ruskej federácie, od cudzincov, žijúcich na jej území a aj od osôb bez štátnej príslušnosti, najmä voči rozhodnutiam orgánov štátnej, resp. miestnej správy pod podmienkou, že sťažovateľ predtým využil všetky možnosti dovoliť sa nápravy v jeho veci, ale je nespokojný s tým, ako sa v jeho veci postupovalo. Keďže tu funguje systém federatívny, v rámci ktorého existujú regióny, sťažovateľ má právo podať svoju sťažnosť na ktorejkoľvek z týchto úrovní. Aj v Rusku predkladá ombudsman výročnú správu, konkrétne však Federálnemu zhromaždeniu, Prezidentovi, Ústavnému súdu, Najvyššiemu súdu i Generálnemu prokurátorovi Ruskej federácie. Zaujímavosťou je, že v hoci tradičnou úlohou prokuratúry je prešetrovať sťažnosti jednotlivcov týkajúce sa činnosti verejných funkcionárov, náplň predmetu činnosti ombudsmana sa líši od úlohy generálneho prokurátora (Mikudová, 2000).

3.3. Vymedzenie spoločných a odlišných črt ombudsmana vo Švédsku a na Slovensku

Ochrana základných práv a slobôd sa stala neodmysliteľnou súčasťou budovania novej Európy, predovšetkým v snahe zabrániť opakovaniu historických tragédií a vojen, ktorými bola Európa v priebehu 20. storočia bombardovaná. A keďže sa Slovensko chcelo stať súčasťou Európskej únie, ktorá proklamovala vytvorenie takejto novej Európy, muselo splniť popri mnohých iných podmienkach aj podmienku vytvorenia demokratického inštitútu, ktorý by zabezpečoval práve takúto ochranu základných práv a slobôd. Vytvorenie tohto inštitútu u nás bolo spojené s hlbokými diskusiami a rokovaniami, napokon sa však podarilo dohodnúť sa na presných pravidlách fungovania a existencie inštitútu verejného

ochrancu práv aj na Slovensku. Stalo sa tak v roku 2001 ústavným zákonom č. 90/2001 Z. z., ktorým sa menila a dopĺňala samotná Ústava SR č.490/1992 Zb. v znení neskorších predpisov. Prvý slovenský verejný ochranca práv bol následne zvolený v marci roku 2002 (Verejný ochranca práv v Slovenskej republike – vznik a vývoj v Slovenskej republike).

Slovenský ombudsman vychádza zo švédskeho modelu priameho ombudsmana, ktorý je volený parlamentom. Národná rada Slovenskej republiky ho volí na funkčné obdobie piatich rokov (na rozdiel od štvorročného funkčného obdobia švédskeho ombudsmana) s možnosťou opätovného znovuzvolenia aj v novom funkčnom období. Koná z vlastnej iniciatívy alebo na základe sťažnosti, v ktorej je presne uvedené kto podáva sťažnosť (môže byť aj anonymná, no vtedy ju ombudsman nemusí riešiť), na koho sa sťažuje poškodený a čo je predmetom sťažnosti, teda aké konkrétne práva alebo slobody boli činnosťou, resp. nečinnosťou orgánu verejnej správy porušené (Zákon o verejnom ochrancovi práv 564/2001 Z.z. v znení neskorších právnych predpisov).

Oproti švédskemu ombudsmanovi však slovenský ani zďaleka nedisponuje takou právomocou akú má predstaviteľ ombudsmanského úradu vo Švédsku. Pod kompetenciu slovenského ombudsmana nespadá kontrola súdov a ani preskúmavanie správnosti procesných postupov a rozhodnutí. Jeho hlavnou úlohou, ktorá je obsiahnutá aj v Ústave SR, je predovšetkým hájiť záujmy a práva tak fyzických, ako aj právnických osôb pred nepatričným konaním alebo aj nekonaním orgánov verejnej správy.

Hoci teda oficiálne vychádza slovenský verejný ochranca práv z modelu švédskeho ombudsmana, v oblasti kompetencií, zjavnej nezávislosti od parlamentu i v otázke rešpektu, ktorého sa mu dostáva od ostatných orgánov verejnej správy, ho možno považovať len za ešte stále sa formujúcu slabú kópiu švédskeho inštitútu ombudsmana. Na obhajobu týchto tvrdení stačí spomenúť autoritu, akú ombudsman vo Švédsku a akú u nás na Slovensku, s prihliadnutím na mnohé kauzy okolo slovenského verejného ochrancu práv po čnúc a končiac faktom jeho politickej nominácie, ktorá absolútne vyvracia základný a aj ten najdôležitejší znak ombudsmanského inštitútu ako takého - jeho nezávislosť.

Švédsky ombudsman okrem iného disponuje zvláštnou devízou, ktorá ho istým spôsobom predurčuje byť úspešným vo svojej práci a pri napĺňaní poslania hájenia záujmov ľudí. Hovoríme o prirodzenom rešpekte a uznávaní ako prirodzenej autority, ktorých sa mu dostáva nielen z odborných kruhov, ale predovšetkým z kruhov verejnosti, čo dopomáha k tomu, že sa na neho ľudia obracajú s dôverou v to, že situáciu riadne a nezávisle prešetrí v záujme dopátrania sa pravdy. A to predstavuje jeho silnú devízu nielen oproti slovenskému verejnému ochrancovi práv, ale aj voči ostatným ombudsmanom predovšetkým v krajinách strednej a východnej Európy, kde tieto krajiny nastúpili cestu demokracie neskôr ako severná Európa.

Záver

Predmetom analýzy bol inštitút ombudsmana vo Švédsku. Pozornosť bola zameraná na fungovanie inštitútu ombudsmana vo Švédskom kráľovstve a špecifiká jeho existencie, v snahe ozrejmiť jeho postavenie vo vzťahu k občanom, parlamentu, prokuratúre, súdom aj sudcom.

Cieľom práce bolo charakterizovať systém práce a plnenia funkcií inštitútu verejného ochrancu práv vo Švédskom kráľovstve a prezentovať tak význam a efektívne fungovanie ombudsmana v krajine, kde sa zrodil. Snahou tiež bolo prezentovať užitočnosť a efektívnosť fungovania takého inštitútu aj v SR a ponúknuť iný, významne inšpiratívny, obraz práce toho istého inštitútu vo Švédsku.

Prínos tejto analýzy pre proces formovania a vylepšovania postavenia inštitútu ombudsmana u nás, na Slovensku je spojený s tým, že inštitút verejného ochrancu práv je na Slovensku ešte stále len vo svojich prvopočiatoch a len nedávno uplynulo jubilejných 10.výročie jeho vzniku v Slovenskej republike. Existuje množstvo pozitívnych príkladov na to, ako by mal tento inštitút fungovať. V tejto štúdii je prezentovaná analýza švédskeho systému práce inštitútu ombudsmana v snahe zodpovedať si otázku: *Je nutné uvažovať o rozšírení kompetencií verejného ochrancu práv na Slovensku za účelom efektívnejšieho a užitočnejšieho fungovania tohto inštitútu (tak ako je tomu práve vo Švédsku) a byť tak zároveň ľuďom, ktorých záujmy a práva boli neadekvátnym a nespravodlivým spôsobom na to kompetentnými orgánmi oklieštené, viac nápomocný?*

Vychádzajú z vyššie uvedeného by práve otázka rozširovania kompetencií slovenského verejného ochrancu práv mala byť otázkou číslo jeden. Tento inštitút by mal byť oporným bodom pre všetkých tých, ktorí sa cítia byť dotknutí nespravodlivými rozhodnutiami, či nevhodne aplikovanými postupmi orgánov verejnej správy a zároveň by mal byť nezávislým arbitrom, ktorý spravodlivo rozhoduje vo veciach, spadajúcich pod jeho sféru vplyvu. Jeho existencia je v každom demokratickom štáte minimálne tak potrebná, ako existencia súdov či prokuratúry. Na rozdiel od ombudsmana sú však tieto formalizované inštitúcie často finančne a aj časovo podstatne náročnejšie. Inštitút verejného ochrancu práv je jediným inštitútom, ktorý dáva možnosť domôcť sa svojich zákonom chránených práv a záujmov rýchlo, efektívne a finančne nenáročne. Aj z toho dôvodu by sa rozsah kompetencií verejného ochrancu práv mal rozšíriť a dovoliť mu tak angažovať sa vo veciach nápravy oklieštených práv sťažovateľov a zainteresovaných, a zároveň v zmysle zmierovateľskej funkcie potvrdzovať správne rozhodnutia orgánov verejnej správy a zmierovať tak večný spor občan – úradník.

Ľudia sa budú obracať na ombudsmana stále viac a častejšie a teda jeho fungovanie sa naozaj stane efektívnym, keď budú vedieť, že je v jeho silách uskutočniť zmenu v systéme správy. Dôkazom toho, že to tak v budúcnosti naozaj bude, je inštitút ombudsmana práve vo Švédsku. Ombudsman tu požíva rešpekt nielen z radov verejnosti, ale naj-

má z kruhov predstaviteľov orgánov verejnej správy a aj samotných sudcov, nakoľko pozíciu ombudsmana vo Švédsku najčastejšie zastáva práve osoba, ktorá má dlhoročné sudcovské skúsenosti. Často je to osoba, ktorá je pozitívne vnímaná obyvateľstvom a ktorá u ľudí vzbudzuje dôveru v to, že výsledky vyšetrovania prípadných pochybení kompetentných orgánov v snahe dopátrať sa skutočnej pravdy budú mať za dôsledok keď už nie priamo trest, tak aspoň dôrazné upozornenie na nájdené chyby s cieľom v budúcnosti sa ich vyvarovať.

Nezávislosť a apolitickosť – to je to, čo nám v inštitúte verejného ochrancu práv (aj na Slovensku) chýba. Keby sa dosiahlo skutočné, nielen na oko relatívne fungovanie nezávislosti ombudsmana od akéhokoľvek vplyvu (najmä toho politického), bolo by reálne uvažovať o rozšírení kompetencií a sfére vplyvu verejného ochrancu práv na Slovensku. Kým sa tak však nestane, dovedy bude predstava o tom, že niekedy v budúcnosti bude verejný ochranca práv na Slovensku fungovať aspoň sčasti tak úspešne ako dnes vo Švédsku len utópiou.

Literatúra:

1. ANDRÉN, N. (1962): The Swedish ombudsman. *Anglo-Swedish Review*, Vol. 33, No.396
2. BENČO, J. (2001): Súčasťou kontroly je aj ombudsman. *Verejná správa a spoločnosť*, roč. 56, č. 8, ss.16–17
3. BEXELIUS, A. (1961): *The Swedish Institution of Justitieombudsman*. Stockholm: Swedish Institute
4. BLIX, H. (1965): *A Pattern of Effective Protection: The Ombudsman*. Stockholm: Uppsala University
5. GELLHORN, W. (1966): *Ombudsmen and Others: Citizens' Protectors in Nine Countries*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press
6. HALLER, W. (1964): *Der Swedische Justitieombudsman*. Zürich: Polygr. Verl
7. HANSEN, J. (1972): *Die Institution des Ombudsman*. Frankfurt Am Main: Athenaum Verlag
8. HERLITZ, N. (1959): *Swedish Administrative Law: Some Characteristic Features*. University of Stockholm
10. KALISKÁ, V. (2002): Občania cítia moc médií. *Pravda, Perex*, č. 58, s.1-7
11. LIČKO, T. (1999): Ombudsman je nezávislý od vládnej a zákonodarnej moci. *Hospodárske noviny*, roč. 7, č. 214, s.24
12. LUDVIK, U. (1965): *Comments on the Ombudsman for Civil Affairs*.
13. MIKUDOVÁ, A. 2000. Možnosti zriadenia úradu ombudsmana z hľadiska jeho významu v demokratickej spoločnosti. *Justičná Revue*, č. 8-9, s.941–960.

14. PALÚŠ, I., SOMOROVÁ, L. (2010): Štátne právo Slovenskej republiky. Košice: UPJŠ
15. PALÚŠ, I. (2001): Štátne právo. Košice: UPJŠ
16. PICKL, V. 1995. Ombudsmanské systémy v Európe. In: Parlamentný kuriér, 1995, č. 7, ss.6–8
17. ROHÁČ, J. (2002): Verejný ochranca práv (ombudsman). Prešov: ManaCon
18. ŘÍCHOVÁ, B. a kol. (2006): Komparace politických systému II. Praha: Oeconomica
19. SCHMIDT, F., STROMHOLM, S. (1964): Legal Values in Modern Sweden.
20. SWANSTRÖM, K. (2001): Zriadenie inštitútu ombudsmana a jeho postavenie v právnom systéme SR. In: Zborník príspevkov a vystúpení z konferencie Častá – Papiernička 28. – 29. Máj 2001. Bratislava/Pezinok: Úrad vlády SR – Sekcia ľudských práv a menšín. Formát. 2002, ss.40–43
21. VANĚK, J. (1997): Švédsko-Průvodce do zahraničí. Praha: Olympia

Právne predpisy:

22. Ústava SR – Ústavný zákon č. 460/1992 Zb. v znení neskorších právnych predpisov
23. Zákon o verejnom ochrancovi práv 564/2001 Z.z. v znení neskorších právnych predpisov

Elektronické zdroje:

24. BERNÁTH, V.: Začalo sa to v Škandinávii. In Slovo. [online]. 2000, [Cit.19.12.2011]. Dostupné na internete: <<http://www.noveslovo.sk/printClanok.php?c=24045>>
25. BÍNA, P., KNOT, J., ROUŠKOVÁ, H.: Parlamentní ombudsman ve Švédsku. In Veřejná správa. [online]. 2008, [Cit.12.04.2012]. Dostupné na internete: <<http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/casopisy/s/2001/0045/45pril1.html>>
26. EuroInfo: Čo je schengenský priestor? Informačné centrum, Úrad vlády.[online] 2012, [Cit.23.2.2012]. Dostupné na internete: <<http://www.euroinfo.gov.sk/co-je-schengensky-priestor/>>
27. Európska únia - Švédsko. [online]. [Cit.2.12.2011]. Dostupné na internete: <<http://www.europskaunia.sk/svedsko>>
28. História Európskej únie.[online]. 2012,[Cit.23.2.2012]. Dostupné na internete: <http://europa.eu/about-eu/eu-history/index_sk.htm>
29. Ombudsmani krajín V4 považujú svoju nezávislosť za kľúčovú. [online]. 2008, [Cit.19.12.2011]. Dostupné na internete: <<http://www.sme.sk/c/4089714/ombudsmani-krajin-v4-povazuju-svoju-nezavislost-za-klucovu.html>>
30. Verejný ochranca práv: Postavenie ombudsmana v demokratickom a právnom štáte. [online]. 2004,[Cit.7.11.2011]. In Zborník medzinárodnej konferencie konanej dňa

15. apríla 2004 v Bratislave. Kancelária verejného ochrancu práv: Bratislava 2004, s. 22 – 29. Dostupné na internete : <<http://www.vop.gov.sk/files/File/Zborniky/postavenie2004.pdf>>
31. Verejný ochranca práv v Slovenskej republike – vznik a vývoj v Slovenskej republike.[online].[Cit.15.2.2012]. Dostupné na internete: <<http://www.vop.gov.sk/vznik-a-vyvoj-v-slovenskej-republike>>.
32. Životné a pracovné podmienky v EÚ/EHS : Život a práca v skratke – Švédsko.[online]. [Cit.2.12.2011]. Dostupné na internete: <<http://www.eures.sk/mnu/82-1-zivot-a-praca-v-skratke.html>>

Prílohy:

Príloha A: Tab. 1: Zriadenie inštitútu ombudsmana vo vybraných krajinách sveta

Príloha B: Tab. 2: Komparácia fungovania inštitútu ombudsmana vo Švédsku, Dánsku, Nórsku a Fínsku

Príloha A

Tab. 1: Zriadenie inštitútu ombudsmana vo vybraných krajinách sveta

ŠTÁT	ROK ZRIADENIA	OMBUDSMAN ZVOLENÝ	FUNKČNÉ OBDOBIE	PRÁVOMOCI, KONTROLA
ŠVÉDSKO	1809	Parlament	4	Súdnictvo, výkon trestu, zákonnosť
FÍNSKO	1919	Parlament	4	Súdnictvo, zákonnosť
DÁNSKO	1953	Parlament	4	Vlastné zákony
NÓRSKO	1952	Parlament	4	Štátna správa
NEMECKO	1975	Parlament	6	Štátne orgány
FRANCÚZSKO	1973	Zákon	6	Štátna správa, návrhy na zlepšenie zákonodarstva
ŠPANIELSKO	1978	Ústavný súd	5	Správne orgány
PORTUGALSKO	1976	Ústavný súd	4	Štátna správa
ŠVAJČIARSKO	1983, 1986	Zákon	5	Celkový dozor komisie
ANGLICKO		Parlament	6	Administratívne orgány
USA		Zákon	6	Stážnosti
KANADA		Parlament	6	Administratívne orgány
NOVÝ ZÉLAND	1952	Zákon	4	Štátna správa
RAKÚSKO	1977	Zákon	6	Štátna správa
POLSKO	1987	Zákon	4	Porušenie práv a slobôd
MAĎARSKO	1993	Zákon	6	Konanie súvisiace s ústavným právom
SLOVENSKO	2002	Parlament	5	Verejná správa

Zdroj :

LIČKO, T. 1999. Ombudsman je nezávislý od vládnej a zákonodarnej moci. In *Hospodárske noviny*. 1999, roč.7, č. 214, s. 10 – vlastná úprava – autor.

Príloha B

Tab. 2: Komparácia fungovania inštitútu ombudsmana vo Švédsku, Dánsku, Nórsku a Fínsku

SPOLOČNÉ ČRTY
<ul style="list-style-type: none">
• Ombudsman je volený na obdobie 4 rokov, pričom časté a zaužívané je zotrvávanie vo funkcii ombudsmana aj dva obdobia po sebe
• Vychádza sa zo švédskeho modelu fungovania ombudsmana
• Silný dôraz sa tu kladie na nezávislosť ombudsmana od akejkoľvek verejnej moci, t. j. nemôže byť ani poslancom, ani členom regionálneho zastupiteľstva
• Vyžaduje sa právnické vzdelanie a niekoľkoročná prax (najčastejšie ako sudcu)
• Zodpovedá sa parlamentu predkladaním každoročných výročných správ, ale ombudsman mu nie je priamo podriadený
• K jeho kompetencii patrí kontrola verejnej aj miestnej správy
• Spravidla pozíciu ombudsmana zastáva osoba, ktorá má významné postavenie alebo zohrala významnú úlohu v politickom alebo kultúrnom živote krajiny a občania ju tak automaticky uznávajú ako prirodzenú autoritu
• Koná na základe prijatých podnetov a sťažností, ale aj z vlastnej iniciatívy

ODLIŠNÉ ČRTY	VZNIK INŠTITÚTU	KOMPETENCIA	ŠPECIFIKUM
ŠVÉDSKO	1809	<ul style="list-style-type: none"> - Ombudsman kompetenciami ktoré má zostáva akoby úlohu sudcu, štátneho kontrolóra a aj prokurátora - Disponuje právomocou kontrolovať súdy a predstaviteľov súdnej moci 	<ul style="list-style-type: none"> - Švédsky model fungovania inštitútu ombudsmana sa stal vzorom pre väčšinu krajín sveta - Úrad ombudsmana tvorí parlamentný ombudsman (JO – Ombudsman) a ombudsmani výkonnej moci
DÁNSKO	1953	<ul style="list-style-type: none"> - Nedisponuje právomocou kontrolovať súdy a ani predstaviteľov súdnej moci 	<ul style="list-style-type: none"> - Špecifikum dánskeho ombudsmana spočíva v možnosti kontrolovať komisie, resp. výbory, ktoré nie sú súčasťou ani súdnej moci, ani sústavy štátnych orgánov (samozrejme len s oporou v právnych predpisoch konkrétne vymedzujúcich že činnosť daného výboru spadá pod kontrolu ombudsmana)
NÓRSKO	1962	<ul style="list-style-type: none"> - Nedisponuje právomocou kontrolovať súdy ani predstaviteľov súdnej moci (viac sa približuje dánskeho ombudsmanovi) 	<ul style="list-style-type: none"> - Špecifikum nórskeho ombudsmana spočíva v jeho práve vyjadrovať kritiku voči parlamentu - Nazýva sa tiež občianskym ombudsmanom
FÍNSKO	1919	<ul style="list-style-type: none"> - Disponuje právomocou kontrolovať súdy aj predstaviteľov súdnej moci (viac sa približuje švédskemu ombudsmanovi) 	<ul style="list-style-type: none"> - Špecifikum fínskeho ombudsmana spočíva v tom, že môže vystupovať aj ako žalobca v tom prípade, keď parlament vznesie obvinenie voči členovi vlády ale Kancelárovi spravodlivosti

Zdroje :

MIKUDOŤOVÁ, A. 2000. Možnosti zriadenia úradu ombudsmana z hľadiska jeho významu v demokratickej spoločnosti. *Justičná Revue*. 2000, č. 8-9, s. 941 – 960 – vlastné spracovanie – autor.

BERNÁTH, V.: Začalo sa to v Škandinávii. In *Slovo*. [online]. 2000, [Cit.19.12.2011]. Dostupné na internete:

<<http://www.noveslovo.sk/printClanok.php?c=24045>> – vlastné spracovanie – autor.

Ombudsman in Sweden

Abstract:

This contribution deals with the ombudsman as a part of the political system in the Kingdom of Sweden. The main aim is to analyse the system of his work and fulfilling his functions. The contribution consists of three parts. The first part deals with historical background and genesis of the ombudsman institute and gives general information about his functions and responsibilities. The second part specifies the ombudsman in Sweden. The aim of the third part is to compare this institute in the Kingdom of Sweden with the Slovak Republic, but also it deals with similarities and differences in selected countries of the world.

Key words: ombudsman, human rights, the Kingdom of Sweden, the Slovak Republic